

Várad

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
KULTÚRA

2020

XIX. ÉVFOLYAM 2. (179.) SZÁM

SZERKESZTŐSÉG

Főszerkesztő: Szűcs László
Irodalom: Tasnádi-Sáhy Péter
Művészet: Ujvárossy László
Kultúra: Tóth Hajnal
Társadalom: Fried Noémi Lujza, Laza Erika
Kritika, esszé: Simon Judit
Főmunkatársak: Boka László,
Kőrössi P. József, Péter I. Zoltán,
Pomogáts Béla, Szilágyi Aladár,
Tavaszi Hajnal, Varga Gábor
Olvasószerkesztő: Megyesi Antónia
Tördelőszerkesztő: Darabont Éva
Benkő J. Zoltán (1973–2019)
Szerkesztőségi titkár: Kemenes Henriette

ALAPÍTÓ SZERKESZTŐK:

Barabás Zoltán (1953–2015)
Dr. Indig Ottó (1936–2005)
Kinde Annamária (1956–2014)
Dénes László
Gittai István
Lipcsei Márta

SZERKESZTŐSÉG:

Nagyvárad, Patrioților u. 2.

LEVELEZÉSI CÍM:

Revista culturală Várad
410068 Oradea
Piața 1 Decembrie nr. 12

E-mail: varadlap@gmail.com

Internet: www.varad.ro

KIADJA

a Várad kulturális folyóirat
Felelős kiadó: Szűcs László

KÉSZÜLT

a nagyváradi Europrint Kft. nyomdájában
Felelős vezető: Derzsi Ákos

A Várad előfizetési díja 1 hónapra 7 lej, 3 hónapra 18 lej, fél évre 30 lej, egy évre 50 lej. Előfizethető a szerkesztőségben készpénzzel, vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat postal), az előfizető nevének és pontos lakcímének, valamint az Abonament Várad megjegyzésnek a feltüntetésével: Revista culturală Várad Oradea Piața 1 Decembrie nr. 12, CUI 18415639, Cod IBAN: RO81 TREZ 0762 1G33 5000 XXXX Trezoreria Oradea.

A borítókon és a Művészet rovatban Haris László panorámafotói láthatók.

*A kovács (részlet), 2010, 41 × 180,5 cm,
archív pigment nyomat,
Orosz István tulajdona*

Meg nem rendelt kéziratokat, illusztrációkat
nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

ISSN 1583-0616

	3		Az ördög vigyen el, Ned! – regényrészlet (<i>próza</i>)		57	ALFÖLDI IMRE Tejfoggal kőbe (22.) – Regényes önéletrajzi krónika apámról s magamról	
Irodalom	4		30		Tandem	61	MAGYARI SÁRA, KOCSIK ZOLTÁN Tandem – Házasság vagy sem?
	MIHÓK TAMÁS Füstjel (semnal fumigen) (<i>vers</i> , <i>Kemenes Henriette</i> <i>fordítása</i>)		FELLINGER KÁROLY Bagatell; Gondolatom; Nárcisz vonakodik; Tündérleány aranyhaját... (<i>vers</i>)			65	TÓTH HAJNAL Kaláka 50 – múlt, ami összetart, jövő, ami húz tovább – Beszélgetés Gryllus Dániellel
	5		32		Kultúra	70	SIMON JUDIT Európai fesztivál Kolozsvárt
	HORVÁTH ILDIKÓ Fönt száll, fönn az égen, visszanéz, és énekel... (<i>próza</i>)		PATAKI ELŐD ISTVÁN A lánykérés (<i>próza</i>)			78	BOZSODI NAGY ORSOLYA Fent, lent, még lejjebb – Pong Dzsunho: <i>Élősködők</i>
	8		35		Kritika	81	BERETVÁS GÁBOR A statuálás a lényeg – Kritika a <i>Rambo V.</i> – <i>Utolsó vér</i> című filmről
	VARGA SÁNDOR GYÖRGY Gonzo; A setovább; Urbán g(l)iccs (<i>vers</i>)		MÜLLER DEZSŐ Öreg fa; Mert; Zilah; Szétfolyt (<i>vers</i>)			84	SZAMOS MARIANN Ezüst négyszögben Európa jövőjéről – Nemzetközi festészeti triennálé anyaga Váradon
	13		37				
	DINÓK ZOLTÁN Születésnap; Az éhes csapszerelő (<i>próza</i>)		SZTASZKÓ RICHARD ¿Comprende? (<i>próza</i>)				
	17		39				
	MOLNÁR ZSOLT Zarándoklat a könyvhöz; Utolsó ablak; Türelmes szabadság; Már nem (<i>vers</i>)	Művészet	TAR KÁROLY Keserű (<i>vers</i>)				
	20		40				
	FÁBIÁN JUDIT Arienn alakja; Hajsza (<i>próza</i>)	Esszé	BÁN ANDRÁS Haris László panorámafotóiról				
	25		50				
	ESZTERÓ ISTVÁN Ahol a hajnal csendben tejet forral; Lélekerleg (<i>vers</i>)	Társadalom	FÁM ERIKA A szelfiről, avagy Narkisszosz okostelefonja				
	27		53				
	PILIZOTA SZANDRA (MURRON SKEATS) dzsinn; graf-fit-i; morpho carré otis (<i>vers</i>)		FRIED NOÉMI LUJZA A szólás szabadságától az emberi méltóságig – Beszélgetés Asztalos Csabával, az Országos Diszkriminációellenes Tanács elnökével				

A CÍMLAPON ÉS A HÁTSÓ BORÍTÓN:

A kovács (részlet), 2010, 41 × 180,5 cm, archív pigment nyomat, Orosz István tulajdona

A Várad folyóirat
működését a Bihar Megyei Tanács
biztosítja

Támogatónk
a Communitas
Alapítvány

SZÚCS LÁSZLÓ

Kortársunk, az irodalom

Lapszámunk nyomdába kerülésének napjaiban jelenik meg *Kortárs, magyar* címmel az a kétkötetes válogatás, amely Szilágyi Aladár mintegy hatvan íróportréját kínálja. A legtöbb beszélgetés a *Várad* folyóirat 2007-ben indult Törzsasztal sorozatához kapcsolódik ugyan – e sorozat által száznál több kortárs szerző fordult meg a városban –, de a néhány kivétel is ritka csemege. Ilyen például a kétezres évek legelejéről az az interjú, amely a kilencvenen túl életében először Nagyváradra látogató Fejtő Ferencsel készült, illetve egy másik nagy öregünk emlékidézése: Hubay Miklós díszpolgárrá avatása alkalmából mesélt gyermekkorának Váradjáról. S ha már kivételek: filmrendező, Makk Károly is került az írók közé, igaz, abból az apropóból, hogy kötetben írta meg életének történetét.

Bár a legtöbb megszólaltatott szerző elsősorban prózaíróként ismert – a publicisztika mellett Aladár barátunk is elsősorban ebben e műfajban jeleskedik –, azért néhány költő is mikrofonvégre került. Az összes beszélgetés közös jellemzője a kérdező felkészültsége (ez néhány esztendeje kortárs magyar történéseket faggatva is cégérévé vált), riporteri ötletessége (Térey Jánost faggatva például azzal a fogással élt, hogy az író mintegy kívülállóként beszéljen magáról és a műveiről), továbbá egyféle sajátos könnyedség, izgalmas hangváltásokkal.

Akár csendes demonstrációként is tekinthetünk e kétkötetes műre, hiszen – nem szándékoltan – éppen a napokban módosított magyarországi Nemzeti Alaptanterv irodalomoktatásra vonatkozó változtatásait övező viták idején lát napvilágot, amikor a kortárs magyar irodalom közoktatásból való kipenderítésének lehetünk értetlen tanúi. Arra sajnos nincs kellő rálátásom, hogy határon innen mi az, ami a középiskolai irodalomórákon, akár magyar, akár román tagozaton, beszivárog a kortárs szerzők életéből és műveiből a diákok figyelmébe, ám segítségként, kedvcsinálóként e több mint félszáz portré tökéletesen alkalmas arra, hogy minden olvasóval elhitesse: szépirodalmunk jelenkorára, a magyar nyelv kortárs művelőire, újjáteremtőire legalább oly büszkék lehetünk, mint literatúránk múltjára.

MIHÓK TAMÁS

Füstjel (semnal fumigen)

az évtizedek fordulóján
meggyötört ausztráliai erdők emlékére

Irodalom fényesebben a tűznél
rettegve és vakmerőn
szaporodtak akár
az őslakosok és
segítségért ordítottak
a törzsfajlódás tettekre kényszerítette őket
nézték a bioszférát amennyi
egy rögtönzött marás
partjainak oltalmában
maradt belőle
a húszméteres
óriási lángnyelvek
elborították a látóhatárt
az oxidálódott gong ájulásig szólt
a gyerekek esztergapadon
formálták meg alakjukat
az öregek kiparcellázták bőrüket aztán
csontjaikat a marás körvonalába illesztették
mindenki a saját nyelvén jajveszékelt
és ki is hallaná meg őket
és ha valami isten alá
is szállna a szirtre
a szíve ártatlan kenguru-
szökellésekkel dobbanna
a lángnyelvek szorításában
és ki mondhatná
tovább a mesét
térdre rogyott
vagy lótuuszülésben
elhamvadt civilizációk
mint a szent könyvek
kiválasztott népei
saját füstjelükre fellógatva

MIHÓK TAMÁS (1991, Nagyvárad) kétnyelvű költő, műfordító és kiadói szerkesztő. Az alap- és mesterképzést a váradi egyetem román–angol szakán végezte, majd ösztöndíjasként két évig az ELTE Bölcsészettudományi Karán tanult. A marosvásárhelyi egyetemen doktorált bölcsészetből. Kilenc kötete jelent meg (négy saját, öt műfordítás).

KEMENES HENRIETTE fordítása

HORVÁTH ILDIKÓ

Fönt száll, fönn az égen, visszanez, és énekel...*

Én sem volnék, ha nem volnál,
ha te hozzám nem hajolnál,
te sem volnál, ha nem volnék,
ha én hozzád nem hajolnék.

Köt a véred, köt a vérem:
szeretöm vagy és testvérem.
Köt a vérem, köt a véred:
szeretőd vagyok s testvéred.

Osztódom én, osztódol te.
Só vagy az én kenyereemben,
mosoly vagy a bajuszomon,
könny vagyok a két szememben.

Szellőm vagy, ki megsimogatsz,
viharom, ki szerteszagatsz,
szellőd vagyok, ki simogat,
viharod, ki szétszagatlak.

Ha nem volnék, te sem volnál,
én sem volnék, ha nem volnál.
Vagyunk ketten két szép nyárfa,
s búvunk egymás árnyékába.

**HORVÁTH ILDIKÓ (1967,
Magyarláros) orvos,
Marosvásárhelyen él.
Néhány éve foglalkozik
írással, alkalmyszerűen.
Folyóiratokban, antológi-
ákban publikál.**

Nyeglén írott, apró betűivel ezt a Kányádi-verset véste érettségi-fényké-
pének a hátára, melyen sármosan, teli szájjal nevetett. Anna megrendül-
ten olvasta. Ilyen szépet még nem írtak neki. És mégis fájt. Fájt, mert a *köt
a vérem, köt a véred* valahogy mást jelent... Nemrég tudta meg: azon az isko-
lakiránduláson a busz hátsó ülésén Irmát csókolta, tapizta. S egy ilyen kis-
városba, mint az övék, ez ugye szájról szájra jár... Irma népszerű felsős lány
volt, teltebb, érettebb. Ő meg még csak tizennégy, nem állt készen a feltét-
len testi szerelemre. Majd egy éve jártak együtt, András kitartóan alapozta
szerelmi-szexuális együttléteiket, de a lány nem engedett, a küszöbnél
mindig leállította. Bizonyára nem bírt magával, másnál is próbálkozott...
Anna ezt akkoriban nem érthette, így hát – jól-rosszul – szertefoszlott illú-
zióit pátyolgatta. Pedig istenem, mily szertelen lobogással dúdolták a
Generál dalait: *szeretem a virágaid, szerelem, csupa rőt színű szirom, mintha
felém jössz, meg hogy mióta itt vagy, az a szó, hogy szeretlek, tisztán fénylő szó,
(...) és a dal, neked szól, neked szól...* Elnyűtt pulóvereikben, csöves-nadrágo-
san, heves-hóbortosan rótták az utakat: *hova menjek, hol van már a régi kis-
gyerek? Elmennék, elszaladnék, de félek, elhagynám a szerencsét...* Az ablak
alatt a cartierben felfütyültek egymásnak (*Álmodtam egy világot magam-
nak...*), felszedték Álmost is, összeverődtek valahol, s azt a néhány bakelit-
lemezt nyaggatták, amihez akkoriban hozzá lehetett férni. Álmatagon

* A cím és a dőlt betűs részek Generál-dalszövegek, és Tandori Dezső
Körjáró balladájából valók.

hallgatták az *Imagine-t*, John Lennon halálának évfordulójára gyertyát gyújtottak. Apró szertartásaik valami szép, magasztos ügy részeseivé avatták őket. Állomásokon rostokoltak, zsúfolásig telt vonatokon utaztak, *leginkább úgy nyártól-a-nyárig*. Sátoroztak, hegyet másztak. Egyszer valami KISZ-kirándulásról megszöktette a lányt, s csak úgy csatangoltak a nagyvárosban céltalanul, mígnem nagy sokára stoppal hazakeveredtek... Volt is botrány, szülői megrovás, fegyelmi, még jó, hogy nem csapták ki őket a suliból. Közben tanulás, felvételik, katonaság, egyetem, újabb lányok. Eltávolodás... Anna szerelmes lett egy osztálytársába, rátalált megint a nagy lobogás, s bár mélyen ragaszkodott Andráshoz, szétváltak útjaik. De számontartották egymást, hébe-hóba találkoztak. Egy ilyen alkalommal András nagyot szusszant, és megkérdezte: ki volt az első Igazi? Ő vagy én? És a lány, ifjúsága minden habókos esztelenségével nyers-őszintén kibökte, hogy a Másik.

Több mint harminc év telt el. Épp csempét néztek a férjével az új fürdőszobába, amikor érkezett az sms: András meghalt. Öngyilkosság, akasztás. Annát teljesen letaglózta a hír. Nem lehet, *hoggy ez csak őszi-téli látszat?! András biztosan nem! Még az infarktus is elfogadhatóbb! Érzékenyebb volt, mint gondolnánk? De hát mindenkinek vannak démonai! És mindig van kiút! Lassan őrlődött, készült rá? Vagy hirtelen beszűkölt? Milyen koloncokat cipelt? Milyen roskatag fájdalom terhelte? Betegség, megalázás, szégyen, közöny, szeretetlenség? A munkahelyén vesztette el a talajt, vagy a házassága fulladt ki? A férjével is beszéltek róla... *sose csak-egyek vagyunk, mindig, mi feljön, van az alján...* Néhány suta sor a nővérenek... Felhívta telefonon a Másikat is, hátha tud valami magyarázatfélét. De csak a döbbenet, a találgatás... Kívülállóak vagyunk. Szépkorú pszichológus barátnője mondta egyszer: minden embernek joga van az életétől megválni... No de András!*

Pár napra rá hunyt el Tandori Dezső. A tandoris évfordulók most már örökre egybefonódnak András halálával. *Hiányozni fog majd a nyárnak...*

Rég külföldön éltek, egyetemi tanár volt, igazgató, két gyönyörű lánya, csinos felesége. Néhány éve itthon jártukban beugrottak Anna munkahelyére, vidámak voltak, lazák, nevetősek. Úgy tűnt, minden rendben. Utána Facebookon is bejelölték egymást. Legutóbb negédes családi képeket posztolt, aztán egyszer csak törölte magát...

Teltek a hetek, zajlott az élet, *mintha csak rádiója volna valaminek, amire várunk*. Anna bevásárláskor egy lázasan csókolózó párba botlott, s bevilant, ahogyan Andrással anno a Gellérthegyen majd minden padot végig-hemperegtek, és már-már lázongva, polgárpukkasztóan csókolóztak égen és földön... És az évekkel későbbi tétova próbálkozása... Akkoriban hagyta el Annát az a Másik. András már megállapodni vágyott, családot, gyereket

akart, az esküvőt tervezte. Hacsak... Furcsa egy leánykérés volt, életében az első. Nagy melegség járta át, valamiféle hála. Nem fogadhatta el. Bár még sajgott ott belül, valami nagy lobogás vágya szunnyadozott benne. S most váratlanul, mint baljós álmok emléke, egykori döntésének terhe nehezedett rá...

Este a férjével filmet néztek, s egy jelenetről hirtelen eszébe jutott: jó néhány éve egy zajos délutánon csörgött a mobilja, András érdeklődött, hogy vannak... Kínosra sikeredett a beszélgetés, rosszkor tárcsázott, épp valami nagycsaládos cuccban volt benne nyakig. Jóvá kellett volna tenni...

Később Álmost is felhívta. Nem is tudta, hogy barátok maradtak. Ott volt a temetésén. Krónikus munkahelyi zaklatás, álmatlan éjszakák, nyugtatók, bekattanás... Nem, nem a munkahelyén, otthon, a garázsban... Jó volt beszélgetni vele, ugyanaz a csibészes hang, mint anno, ugyanaz a keserédes nevetés... Istenem, Álmos, *csak egy nagy átejtés vagyunk?*

Igen, a régi arcok! Irmáról is tudott ezt-azt, egy városban laktak, családja volt, két szép lánya, közös barátaik. Összefutottak néha.

Intermezzo, régvolt emlékek... Az élet persze részvétlen továbblandolt. Annának ritmikus élete volt, gyerekei, jó fej férje, közlgő ezüstlakodalma. Az évfordulóra kipoztolt egy házasság-verset. Érkeztek a lájkok, kommentek, gratulák, fotók, virágok... És mintegy sorsfintorként, Irma versajándéka. Egy rég bevált klasszikus: *Én se volnék, ha nem volnál...*

VARGA SÁNDOR GYÖRGY

Gonzo

Tudósítom:

*A rúdon kígyó tekereg.
Menekülj, buja madár,
elnyel az elkattanó
állkapocs.*

*Állati ez a hely,
sztereotipikus hergelet,
nézem dagadó begyedet,
egyik vad, másik áldozat,
egyik vad, másik áldozat,
né, ott mindkettő vad,
amott mindkettő áldozat,
jé, te egy
tetves tetovált gyík vagy,
persze, ügyvéd,
üwhhhhhhhhhh,
akkor én mi vagyok?*

Gonzo!

*Menjünk, tegyünk rendet,
mindenkit gondosan
párba kell rendezni,
hogyan nyugodtan bevégezze.*

*Vagy bevégezzük mi nekik.
Édes mindegy.
De előtte,
édes gyíkom,
még egy csík,
és Chivas Regal!*

**VARGA SÁNDOR GYÖRGY
(1989, Nagyváradi)
a Kolozsvári Műszaki
Egyetem távközlés sza-
kán végzett, ugyanott
szerzett mesteri diplo-
mát multimédia szakon.
Nagyváradon él és dolgo-
zik mint programozó/
csapatvezető. Versek
és elbeszéléseket ír,
eddig a kolozsvári Heli-
konban és a Váradi
publikált.**

*Ha a gyík nem veszélyes,
akkor még nem zsongunk eléggé.
Ha nem zsongunk eléggé...*

*Akkor jól tudod:
a kísérlet szart sem ér.*

A setovább

*egy visszatérő pont
maradtál az álmaimban
mely kéretlenül megjelenik
és rontja a hangulatot.
esőfelhőkből hull le ránk
egy titkos naplemente
cseppjei csattanva kenődnek
szét a busz ablakán miközben
a préselt teret komótosan
tölti fel a nyílásokon beszűrődő
levert porszag.
vagy amott a felhő
félíg árnyékol be egy
színezöld dombot és követed
ahogy a másik feléről is
méterről méterre hunynak ki
a fénycsóvák egész amíg
teljesen beteríti majd a legsötétebb
pontban megtörik az árnyék
és a felhő haladtával arányosan
elkezd zsugorodni.
a busz épp most
halad el mellette lassan
ez is eltűnik a láthatárról
ez voltál te is (Yin)
ez lettem én is (Jaj)
mert nem akarunk
egymásra hasonlítani
a busz fáradt ablakából*

*arcunk másképp
vetül vissza ránk.
most minden egyes
mozzanat maradékától
átalakul a jövő
és semmit sem
lehet tenni ellene.
belátni sem lehet
csak fel kell ébredni
megfigyelni legújabb
döntéseink szarkalábait
és tovább kell vonszolni
a gerincvelő fájdalmait
míg rá nem találsz arra
a színpompás naplementére,
mely a fényt kedvedre
töri, mosolyt csal a szád
sarkába, megbénítja
tekinteted, kővé dermedzt,
és magával ragad
a setovább-ba.
(a setovább-ban állítólag
minden tökéletes)*

Urbán g(l)iccs

XXIII. Csakazértsem

*Nem érdekel igazán,
mivel vársz rám odaát,
megülök most inkább
a terasz sarkában,
és elszívok, nélküled,
egy fél doboz
szűz halált.
Szótlan meredek magam elé,
akár fény hiányában a süket,
akár hang hiányában a vak.*

A vak is tud nézni,
a süket is tud hallgatni,
még én is tudlak
érezni.
Megígértem, Sohatöbbé.
Már csak mi maradtunk
egymásnak, ketten,
(Cohen rekedten énekel*,
mi idősek vagyunk, és keringőzünk
egy recsegő táncparketten)
a jövő ott leselkedik
egy dohos lélegzetben,
fintorog, de erőt vesz magán
és egy aprót előrelép,
elmúlásunkhoz igazítja
grandiózus színre lépését.
Remélem, engem felejt el először.
Még mindig imádom
azt a gyengéd nyösszenést,
amit csak akkor hallatsz,
amikor szorosan átölelsz.

XXIV. Levezető

Megtörtént a minap álmomban,
rám nyitotta az ajtót a muréna.
Ez talán az utolsó pofa füst,
vagy egy utolsó adag levegő,
az órával párhuzamosan
ketyegnek a leheletek,
egy alak körvonalazódik
a szoba sarkában,
a párkányra könyököl,
mintha engem várna,
úgy tűnik, két Playstation
kontroller van nála,
nem tetszenek a játékaid,
de mit csináljak, belemegyek,
vakot mondok, és cseppet fáj,
hogy egyáltalán még reménykedem,
két szar kártyám markomban,

* Leonard Cohen – Dance me to the end
of love

*most feléd emelem,
miközben ez a sorvadozó,
rohadt mihaszna szív
egyre
lassabban*

dobog.

DINÓK ZOLTÁN

Születésnap

Zoli újabban egy cigány származású fiatallal barátkozott. Oly kevés barátja akadt. Ernő úri cigány volt, ahogy ezt mondani szokás. Volt munkahelye, mi több, családja és gyereke, és rendesen kereste a kenyeret. Egyre többet jelent meg Zoli lakásán. Bernadett, Zoli anyja nem jó szemmel nézte ezt.

Egy vendéglátás alkalmával Bernadett így szólt Zolihoz:

– Miért barátkozol ilyenekkel?

– Milyenekkel? Ő is ugyanolyan ember, mint más – mondta Zoli.

– Csak nehogy kihasználjon – mondta Bernadett.

Zoli és Ernő idővel nagyon jó barátok lettek. Bár anyja nem jó szemmel nézte kapcsolatukat. Ernő vitte Zolit moziba, éjszakai bárókba, kicsit kimozdította otthonról. És éppen ezért neheztelt Bernadett Ernőre. Az ő fia nem olyan... Azt sem szerette, hogy alkoholt iszik. Zoli persze csak mértékkel ivott, bárhogy is szerette volna rábeszélni Ernő. Ő valóban iszákos volt. És sokat is dohányzott, de soha nem drogozott. Azt ő is utálta. És az olyan fiatalokat is...

Mellesleg Zolira ráfért, hogy kimozduljon, hiszen mindig csak otthon ült. Már mint amíg meg nem ismerkedtek. Bernadett ismerte a fiát, tudta, hogy valójában nem valami társas lény, ezért amolyan anyámasszony katonájaként kezelte.

Egyszer egy éjféλι bározás után a rendőrök hozták haza őket. Ugyanis verekedtek. Nem Ernő kezdte, de a rendőrök nem hittek neki, mint ahogy Bernadett sem. De Zoli védte őt. Az esetet végül kivizsgálta a rendőrség, s valóban nemcsak Ernő volt a hibás, mert drogos fiatalok beléjük kötöttek. Ernő csak „nem hagyta” magát.

Bernadett egyszer így szólt a postáról hazajövő Zolinak:

– Jobb lenne, ha hanyagolnád az úgynevezett barátodat!

– De miért? Jól megvagyunk.

– Csak bajba sodor.

S Zoli szó nélkül a szobájába ment. Átgondolta anyja szavait. Ernő jó barátja lett, miért „hanyagolná” őt anyja kedvéért? Nem! Más barátja nincs is...

Aznap Ernő megint átjött hozzá. A srác komolyan elmesélte neki, hogy anyjának elege van belőle. Ernő elgondolkodott.

– Mikor van anyád születésnapja?

DINÓK ZOLTÁN (1981, Kecskemét) író, költő. Volt hírlapárus és könyvkereskedő. Írt regényt, kisregényt, drámát, novellát, verset, esszét. Az álomvilág nagyúr címmel 2010-ben jelent meg novelláskötete.

- Egy hónapon belül lesz!
- Nahát, akkor veszek neki egy finom és nagy dobostortát!
- Ez jó ötlet! Hátha megbékül! – reménykedett Zoli.

Szeptember negyedikén aztán eljött Bernadett születésnapja. Miközben épp a rokonok köszöntötték, egyszer csak megjelent Ernő is, tortával a kezében.

- Ezt nekem vetted? – kérdezte Bernadett.
- Igen, magának. Hogy ne haragudjon rám.
- Bernadett elérékenyült. Zoli kíváncsian leste az eseményeket.
- Nem haragszom – majd kicsomagolta a tortát.

A rokonok egy kicsit zavarban voltak. Zoli szelt a tortából és megkínálta őket is. Ernő egy szeletet sem evett. A sógornak és lányának jólesett a dobostorta. No meg Zolinak is.

- Isten éltesse hatvanadik születésnapján! – mondta Ernő.
- Köszönöm! – mondta Bernadett.

Miután a vendégek elmentek, hármásban maradtak. Bernadett egy kicsit elfáradt az ünneplésben. Leheveredett. Ernő meg örült, hogy végre nem neheztel annyira.

- Szépen telt ez az ünnep! – mondta Zoli.
- Igen. Anyád rendes asszony. A légynek sem árt.
- Igen, aranyos teremtés. Én is szeretem őt. Rajtad kívül nincs is más vigaszom és társam.

Ernő elgondolkodott, aztán mind a ketten kimentek a konyhába rágyújtani. Zoli pillanatok alatt elszívta, majd Ernő elköszönt. Zoli meg a nagszobába ment, ahol anyja aludt. Fáradt, meggyötört arca volt, látszott, hogy mélyen alszik. Az ablakon enyhe fény szűrődött csak át.

Az éhes csapszerelő

A csapszerelő bement a fürdőbe, elővette a szerszámait, és munkához látott. Igen rozsdás volt a csap, és a legnagyobb baj a vízszivárgás volt. A szerelő, Tivadar, felmérte azonnal a problémát.

- Hát itt nem kis gond van! – mondta.
- Már mióta itt élek, azóta bajok vannak velem! – mondta Margit.
- Nem csodálom! – mondta a szerelő.
- Remélem, meg tudja javítani! – mondta az asszony.
- Bízva csak rám! – mondta a szerelő magabiztosan. Volt azért már dolgom ilyen esettel. Nem nagy szám.
- Hála Istennek!

Majd Margit eltűnt a konyhában. A szerelőnek meg kopogott a szeme az éhségtől.

– Nem kér egy korty kávé? – kérdezte Margit.

– De igen. Elfogadom.

Margit nem öntött sokat a kávéfőzőből, csak éppen amennyije volt, s két kanál cukrot tett bele.

– Ez jólesett! – mondta Tivadar.

Margit épp brassóit készített nagy elánnal. Nem ácsorgott tétlenül. A szerelő orrát megcsapta a finom illat.

– Ha akarja, megkínálom egy kis brassóival is! – kiabálta Margit a konyhából.

– Ó! Annak nagyon örülnék.

Margit pontosan egy óra tíz perckor zárta el a gázt.

– No, akkor szedek egy tállal! – mondta.

– Rendben. Ez is mindjárt kész lesz!

Mire az asszony a brassóit kitálalta, a szerelő is végzett:

– Na, jobb lett, mint újkorában!

Margit ki is próbálta.

– Remekül működik! Folyik a víz, de nem szivárog!

Közben Tivadar falt, meg sem hallva Margit szavait.

– Kér még? – kérdezte.

– Igen. Ha lehet – mondta Tivadar.

Margit szedett még egy tállal.

– Mikor evett ön utoljára? Úgy eszik, mintha három napja nem evett volna.

– Nem. Tegnap azért ebédeltem. – mondta Tivadar. Csak akkor is keveset.

– Igen. Látom.

– Sok a munkám.

Végül nem maradt egy falatnyi sem.

– Kérem, ne haragudjon, hogy így felzabáltam az ebédjét.

– Semmi baj. Férfjem nincs. A gyerekem meg egyetemista, de nem jön ma haza – mondta Margit.

– Magának főzte ezt a rengeteg ételt? – kérdezte Tivadar.

– Nem, tudja, van egy szeretőm.

– Tényleg? Nem fogok pofont kapni, hogy megettem a brassóiját?

Margit hangosan elnevette magát.

– Főz neki a felesége...

– Akkor megyek is...

– És a bérrel mi lesz?

– Nem kell, asszonyom. Rendben lesz így...

Az asszony kicsit zavarba jött.

– Adhatok még valamit?

– Semmit.

Margit kivezette a lakásajtóhoz.

– Minden jót kívánok!

– Én is – mondta Tivadar, s becsukta maga után az ajtót.

Margit meg elővett egy pálinkásüveget s töltött magának. Ebből azért nem kínálta meg...

MOLNÁR ZSOLT

Zarándoklat a könyvhöz

*Arcon vert szél vonyít a pusztulás ragyogásában,
szegek süllyednek s emelkednek, magad cipelve,
a józan idő vallatása mögött mindig más van,
messziről mintha a dorgáló lemondás figyelne,
s máris a lázas lépésekből kihull a büszkeség,
hol a táj-kopárságban a reggel egykor megbotlott,
hamvában az éjszaka álom-émléket keres még,
és a hideg marószódája lemossa az égfoltot.*

*Kezdet nélküli éhezést öklend a vigasztalás,
reméled, minél később lesz alkalmad megtalálni,
lábnyomaid térképét összeillesztve elbabrálsz,
ha léptéked 1:végtelen, a helyzet akkor se vált ki,
bevakolhatod a levegő helyét félelmed előtt,
a sóhajok repedései keresztülránthanak,
egy kósza eszme a halmazállapotlanságba beelőtt,
bölcsten, vagy mint aki már bolond, vonj az esetre vállat.*

*Kongasz, ahogy az a letaglózott ferde pillanat,
amikor elindulni még fikarcnyi volt a merszed,
mert önazonosságod a múlt előtt kiakadt,
örömeid, akár megunt gazdát, lázadva félretettek,
a csellengéstől, ha mást nem, egyvalamit várhatsz talán,
hogy itt benned észrevétlenül zarándoklattá szépül,
és a cél sem láthatáron túli vágyrom-akadály,
amelyen bemocskoltan lekókad fehér zászlód végül.
Hanem a pillantás ösvénye egyszer csak kitágul,
ultraébredés lobban fel kíváncsiságod hajtásán,
beléd fagy a sejtés, ahogy helyetted is elámul,
a világ szenved itt rángva, de láthatatlan-árván,
egymásba vasalódnak és elválnak mind a lapok,
léthősök nevei vonaglanak a könyvből,
biztos ettől a szikkadtságtól nem él a táj, vagy halott,
ne nézz bele, mert gyötrődni majd úgysem győzől.*

MOLNÁR ZSOLT (1983, Nagyvárad) költő. Születése óta mozgássérült, ezért magánúton, otthon végezte tanulmányait. 2004 óta ír verseket és közöl különböző nyomtatott és online lapokban. Magyarországon az Amatőr tehetségek antológiája publikált tőle. Kötetei: Kapaszkom (2009), De te itt maradsz (2011), Kódolt remény (2016, Holnap Kulturális Egyesület).

*Csukd össze kegyetlen ábrándod higgadt széttépettségét,
elpárolog csendben a csalódás, ha szépen elviseled,
neked jó kell lenned, és attól eltörlődik a vétség,
amit leír, hogy magába oldhassa a szeretet,
és akkor jogodban áll az értelem fölött ráeszmélni,
hogy egy rejtett lapra van életed sikere másolva,
de ha a vélt mellőzöttség gyarlóságodat sérti,
Isten lejegyzí neved az utolsó oldalon, és megszámozza.*

Utolsó ablak

*Kis rugók egymás után beépítve,
várnak türelmetlenül valamit,
az útjukat szinte felcibálja
a hangszálaktól egész az ajkakig.*

*És akkor meg fog nyúlni majd minden,
de lassú lesz innen a menekvés,
a Föld forgását, hogy eltérítse,
a célkitűzéshez már túl kevés.*

*Ahogy a fénykarámot is kidönti,
át van már hágva a csillagszabály,
bizarr üdvösségére rátalál,*

*az úr falán nyit egy ablakot,
hallását inkább belülről eltömi,
ne kelljen visszafájjon, ha kiordítja, hogy...*

Türelmes szabadság

*A kő elnyelte a madarat,
lebegnek csak a meteoritok,
idő fölé ritkul már a test,
ahogy megfordulnak az oldalak,
honvágny – az ébredés szinuszgörbéje,
ott felejtve áll a poros oltár,
a szív színét kellene meglátni,
hiszen Isten bárhol utolér,
csillagkutak hideg kávéján
körbejár a pimasz heccelés,
a felelet tolóereje kivár,
merre vannak lezárva az utak,
a létezés nem vészkiárat,
nincs is miért, ha magadra rátalálsz.*

Már nem

*Az egymásra hordott egek
tetején szétrepedt madárfütyty
komposztálódik kihánynak
az éjszaka férgői zombi
térhódításod révén
méregsötét csöpög nyelvedre
keresetlen szavaid felnyársalt
hangorkánként ujjaidba törnek
fázol mintha föl lennél
öltözve meztelenséged
teljes ruhatárába*

le nem bomló csomagolású benned a meglepetés

FÁBIÁN JUDIT

Arienn alakja

Arienn a szokásos esti zuhanyozás után számítógépe előtt morfondírozott.

– Tizenöt szál haj a kádban... Még elmegy... használ a hajhullás elleni sampon – gondolta. Majdnem bekapcsolta a gépet, ám tekintete a bal oldali szekrényre helyezett kis tükörrre esett.

Nagyot ugrott a székből.

Nem, nem, ez nem lehet... a meleg víz miatt, mi más oka lenne? – képedt el.

Megitta esti teáját a szokásos hidratálás végett, majd ágyba bújt.

Szókésre festett hajú, ovális arcú, középkorú hölgy volt.

Reggel fél hétkor ébredt, mint általában. Megszámolta, hány szál haja hullott ki fésülködés után. Hat. Tényleg egyre jobb! – tűnődött.

Uzsonnáját hamar összedobta. Szalámis kenyér, sajt, chips. Általában a legolcsóbb, leárazott élelmiszereket vásárolta.

Fél nyolckor érkezett a munkahelyére.

Először letette kabátját az első emeleti irodában, majd a felvonóhoz sietett, hogy levigye az uzsonnát az ebédlőben lévő hűtőbe.

Arienn a felvonó bal oldali ajtaja elé lépett, aztán hirtelen hátrébb, majd zavartan a jobb oldali ajtó elé ugrott.

Mi van a combjaimmal? – gondolta. Ezek disznósonkák! – kiáltott fel rémülten.

A felvonó bal oldali ajtajában combjait iszonyatosan vastagnak látta, a jobb oldali sem jelentett vigaszt. Talán pár milliméterrel vékonyabbnak mutatta őket. Voltaképp két vastag comb éktelenkedett a lift kegyetlen tükreiben.

– De torzítanak ezek az ajtók – bosszankodott, majd ide-oda lépegetett a két ajtó közt a lift érkezéséig.

A lift belsejében szintén tükrök. És egy lámpácska. Arienn rémülten mérte végig önmagát: ormótlan lábak, vastag derék. Szemei alatt mély árkok. De nem minden szögből!

Ahogy más irányba fordult, a tükör is megenyhült és teljesen más képet mutatott.

Csinosabb combok, kipihentebb szemek.

Az alagsorban sietve kiszállt a liftből, a szendvicseket a hűtőbe tette, majd újra a lifthez sietett.

FÁBIÁN JUDIT (1978, Nagyvárad) német–angol szakon végezte egyetemi tanulmányait. Versei és prózái váradi napilapban, egri irodalmi folyóiratban, antológiában jelentek meg. Önálló kötete: Edzés kábelben (Éden Művészeti Hálózat – Lícium-Art, 2015).

A földszinten beszállt az egyik munkatársa: független, jóképű férfi.

Arienn ránézett, majd a tükrökre. Kétségbeesetten forgott, bűvölte őket, hátha előnyösebb képet mutatnak alakjáról.

– Jól vagy? – kérdezte zavartan a fiú.

– Ó, tökéletesen! – válaszolta a nő.

Az emeleti női mosdó állandó félhomályba burkolózott. A falakon óriási tükrök sorakoztak.

Arienn sorra megállt mindegyik előtt és az arcát kémlelte. Mint egy óvodás, aki először látja magát. Az egyik puffadtnak mutatta az arcát, a másik simának. Arienn a nyelvét öltögette, a fejét forgatta, s lassan rájött, milyen szögben tökéletes az arca.

Hirtelen huszonöt éves kolléganője jelent meg mellette. Kezében teásbögrével.

Arienn tudta már, milyen irányba tekintsen, hogy szemei alatt ne legyenek feltűnőek a karikák. Fejét felszegte, nyakát oldalra fordította.

– Pokoli hideg volt reggel! – szólította meg Lizi, a munkatársa.

– Aham – válaszolta Arienn, anélkül, hogy megmoccant volna.

– Villamossal jöttél ma is? – kérdezte Lizi, miközben a csészéjét mosta.

– Aham – vetette oda Arienn izzadva.

– Jól vagy, Arienn? – kérdezte furcsa arckifejezéssel Lizi.

– Persze, minden a legnagyobb rendben! – válaszolta Arienn, és óvatosan, olyan lassan, ahogy csak tudott, megfordult, de a tekintetét végig a tükrön tartotta.

– Elaludtad a nyakad! – messziről látszik – nevetett Lizi.

Arienn merev testtartással mosolyogni próbált.

– Huzatot kaptam – felelte bárgyún.

Várta, hogy Lizi minél hamarabb visszamenjen az irodába.

Mindene fájt, egy nyolcvanéves néni testtartásával kullogott vissza íróasztalához.

Gondolatban az íróasztala elhelyezkedését, illetve a fényviszonyokat elemezte.

Ricsi, Kitti, Lizi elvileg nem láthatják sem a ráncait, sem a karikákat a szeme alatt, de Lóci és Árpi jobbról igen!

Fél méterrel arrébb tolta az asztalt.

Talán így jó! – sóhajtott fel.

Munkatársai elképedve figyelték.

Arienn fájó ízületekkel, sajtó térdel, kimerülten, izzadtan ment a vilamoshoz.

El sem hitte, hogy eltelt ez a nap is.

– Csókolom, hogy tetszik lenni? – szólt rá egy ismerős hang a megállóban.

Hédi! A szomszéd tömbházból, a tizenhat éves fruska, ismerte fel Arienn.

– De hiszen tegeződünk, csak egyszerűen szia! – vicsorított mosolygást mímelve Arienn.

– Persze, persze – hebegett Hédi. – Szia... mindig elfelejtem, Arienn né...
– Hédi még időben elharapta a kibuggyanni kívánczó szót.
Kipirult arccal nyomogatta a telefonját.

Arienn el sem hitte, hogy hazaért.

A kádba alig tudott beszállni. Nyaka fáj, lábai remegtek.

Felkente a csodasampont és elnyúlt a habos vízben.

Amikor kiszállt, gondosan számolgatta az elhullajtott hajszálakat.

Ötvennégy.

És fél...

Szóval már töredezik is...

Arienn beesett az ágyba, hajszál-karcolta rémálmai voltak, tükrökkel.

Hajsza

Ricsi felemelte a fejét. Már tizenkilenc órája utazott egyhuzamban a tengerpart felé.

Nagyot nyújtózott. Egyedül volt a hálófülkében, bátran forgolódhatott. Két méter hosszúnak és iszonyatosan terebélyesnek érezte magát, habár tudta, hogy 1,68 magas és nem egy Adonisz. Volt felesége mindig szemére vetette ezt a hiányosságot.

Nem kell senkivel megosztania magánterületét. Ez most a fő, gondolta, és lustán bámult ki az ablakon.

Látszott a tenger. Az utolsó kilométerek a legnehezebbek: tekintetét már a habokba merítette, a vonat viszont az utolsó negyven kilométert az üdülőhelyig, írd és mondd, két óra alatt tette meg.

A férfi írisze a kékségben lubickolt, izmai önkéntelenül rándultak össze a habok láttán. Nem volt jó úszó, ám szerette elengedni magát a vízben.

Szokatlan volt, hogy egyedül utazik, kis bőrönddel. Minden évben négy-öt utazótáskát cipelt, húzott maga után.

– A fél szekrényt elhurcoltatod velem! Aztán összevásárolsz minden szirszart, és egy üzletnyi cuccot hozunk haza! – dohogott sokszor a feleségének.

Aztán a poggyászára nézett és kicsit összezavarodott.

Mi van, ha nem lesz mit felvennie? Van elég trikója, gatyája?

– Á – sóhajtott –, leszárom...

Végre megérkezett. Húszt lejt fizetett egy helyi taxisnak, hogy alig egy kilométert vigye a hotelig, ahol szállást foglalt.

Mihelyst földszinti szobáját megkapta, fáradtan nyúlt el a dupla ágyon. Egyenes, fekete hajszálai egyenként térképezték fel a hepehupa ágyneműt. Hosszú, görbe orrát a párnába túrta, kis lyukat fedezett fel a huzaton, mint vadászkutyá a vakondtúrást.

Hirtelen felriadt és az ágy szélére ült. Egyedül van. Felesége elhagyta. A válás folyamatban. Végre szabad, a hiszti a múlté. Életét úgy irányíthatja, ahogy csak akarja. Szülei mindig óvták ettől a nőtől.

Az utolsó néhány hónap eseményei egyszerre tódultak az agyába.

„Majd megtudod, ki ez a szajha, amikor kizsebel és otthagyi!” – fújta anyja kitartóan. „Így igaz!” – kontrázott rá az apuka. Hangjuk már csak Ricsi emlékezetében visszhangzott.

Aznap este Dönert vacsorázott, fáradt volt, hamar aludni tért.

Hajnalban éktelen káromlás, furcsa kacaj ébresztette. Ó, a szokásos... a tengerparti sirályok! Kotkodácsolnak, káromgatnak, visítottak... Fékevesztett hangzavar vette körül őket.

Minden évben élvezte, ahogy ezek a furcsa madarak ébresztik. Hangos kacajuk visszhangzott a sötét hotelszobában.

A szemben lévő lakatlan hotel volt tanyájuk. Kihúzott nyakkal, büszkén telepedtek rá az elhagyatott betonrengetegre, és egy-egy vasdarab szélén trécseltek.

Ricsi már este kilenckor aludt.

Csodálkozott, hogy a sirályok hangja nem keltette fel a szokásos hajnali időpontban. Nagyon mélyen alhatott.

Reggel kilenckor ébredt. Hatalmasat nyújtózott a jókora ágyon, tusolt, fürdőruhába öltözött és a mólóra indult.

Vidáman vetette le trikóját és rövid gatyáját a lisztszerű homokban.

Napsütés, 28 fok és kellemes fuvallat. Előző nap a vonaton már megnézte az internetes előrejelzést.

Óriási lendülettel gázolt bele a langyos augusztusi habokba.

A parton lévő emberek csak nézték a mosolygó férfi felszabadult úszómozdulatait.

Ricsi hirtelen megállt. Közvetlen a part közelében fehér foltra lett figyelmes. Azaz több foltra, amelyek fel-felbukkantak, majd eltűntek a semmibe.

„Hatalmas sirályok!” – kiáltott fel lelkesen.

A madarak csapatba verődve szeltek a hullámokat a part közelében. Kis halakra vadásztak. Testtömegre nagyobbak voltak, mint egy átlagos Körös-parti sirály. Kaszkadőrökként hanyódtak ide-oda. Ricsi nem akarta szem elől tévesztetni őket, utánuk eredt.

Hirtelen felröppentek. Beljebb repültek, összeverődve, ki tudja, talán morzejelekkel pletykáltak egymással. Ricsi szeme felcsillant, óvatosan, de gyorsan úszott feléjük.

Ismét csak fodrok. A sirályhad odébbállt. Ám egyetlenegy ott maradt. Le-fel szörfözött a késő nyári hullámokon.

Ricsi a nyomába eredt. A sirály mindannyiszor megvárta, majd bizarr kacagással szilajabb hullámot keresett. Egyre beljebb és beljebb.

– De sirály! – kurjantott Ricsi, mint egy kamasz. – Meddig akarsz menni? Bújócskázunk? – kiáltotta.

Óvatosan úszott, hogy ne csapjon zajt, de a madár váratlanul elmerült, és a parttól jóval távolabb jelent meg újra a víz felszínén.

„Látlak, látlak ám!” – bukkant fel Ricsi teste a hívogató hullámokban.

A sirály mókás kedve nem lankadt. Itt alámerült, odébb felbukkant.

A parton gyülekeztek az emberek.

Csak két apró fekete pontot láttak le-fel bucskázni a vízben.

Merültek, megjelentek, felbukkantak, lent és fent... fodrokkal hancúroztak. A tenger tarajai dobálták őket, mint felfújható vár-trambulin a csintalan gyerekeket.

A partról már nem látszottak.

Órák múltán sem.

ESZTERÓ ISTVÁN

Ahol a hajnal csendben tejet forral

*Volt egy szülőház renddel, gyerekekkel,
ahol a hajnal csendben tejet forral,
harmatot gyűjt a gyep, jámbor csordának
tülkölni nyári napkelték sort állnak,*

*volt káosz, erőszak, vérszívó nadály,
pincét padlásig felsöprő szabály,
vad iszony, mit gyermek felnőttről
mindörökre tudatába karcol,*

*volt száz kedves játék, rémmese, pánik,
bűntudat, ami rettegőre rányit,
éjféli árny csillagos kert alatt,
marhavagon, mely időt elragad*

zord Baragánig, szörnyű ijedelme
kalandnak tűnt, míg növendék az elme,
volt csüggedt nótázás, civódás, könnyek,
mikor nem is lenni lett volna könnyebb,*

*rádiórecsegés, Amerika hangja,
titkolt reménység ínséges adagja,
mint jeges csipkebokorból dadogna
tört magyarsággal Isten fogvacogva,*

*míg beleroggyant bíbor hullámába
hars háborúkba térdelt hidak lába,
nem azok közt dúlt, kik belehalnak
csaliként az aranypénzes halnak...*

*de tán az ég felé kanyargó utcák
teremtő kézjegyét le nem hazudják,
kilengő tornyukat köti a zsoldár,
amerre földrengés százszor is volt már.*

ESZTERÓ ISTVÁN (1941, Végvár) költő, műfordító, ny. magyartanár. A kolozsvári BBTE bölcsészkarán végzett, utolsó munkahelye a temesvári Bartók Béla Líceum volt. Verseivel a '70-es évektől van jelen romániai és magyarországi irodalmi folyóiratokban, antológiákban. Verskötetei: *Üveges* (1983), *Gondolatok a hölgytárban* (2004), *Egy könnyű garni* (2005), *Concertino* (2007, közös kötet Șerban Foarță költővel), *Nirvana gombostűje* (2009), *Haza a magányban* (2016).

Lélekserleg

*Derengő lélekserleg
öblébe évek telnek,
buborékkoszorúban
öröm van szomorúban,*

*a végtelen csak véges
csillagszemektől fényes:
sugárnyalábon áll, ó,
anyám, a fényszítáló,*

*hol égi kalászt érlel
parázsló nagy hitével,
szép tiszta lisztje elég lesz
egy egész életkenyérhez,*

*amíg gyökér ölelhet
világhoz házat, kertet,
s a lomb alatt az asztal
mézillatot marasztal,*

*hol kerítésbe szeget
csak szívdobogás szegez
szavakat hazányi
verssel körbeállni,*

*lármafa tüzével
perelni vak éjjel,
amerre hitvány még nem
volt rest a betörésben,*

*hol gyülemlik a lázat
felszöktető gyalázat
forrongva mint a láva
a lélek poharába,*

*hogy meg-megbillen öble
a salakját kilökve:
buzgó borán a gyöngyöt
utánozó göröngyöt.*

PILIZOTA SZANDRA (MURRON SKEATS)
dzsinn

*lélegzetem az aszfalt arcán
ölelésed részeg közöny
két törött palack köszön*

graf-fit-i

*graffiti a tűzfalon
gubbasztó madár
a te zenédet lopja
az i-phone-omból*

morpho

*nem az én arcom volt
csak egy ősz átkozott
a senki aki változott*

carré otis

*szempillák rácsai mögé
csukott zöld világban
orchideákat vajúdik a nyár
tőzegében szerelmet ki talál*

PILIZOTA SZANDRA 1976-ban született Dunaújvárosban, jelenleg is ott él, vagonakarítóként dolgozik. 2012-ben saját néven megjelent Szaké c. haikukötete után Murron Skeats álnéven publikált európai történelem ihlette regényeket, több másik álnéven folyóiratokban publikál verset és prózát egyaránt.

Az ördög vigyen el, Ned!

regényrészlet

Edward „Ned” Low (1690–1724) hírhedt angol kalóz volt a 18. század elején, a kalózkodás aranykorának utolsó napjaiban. Részletes életrajz róla nem maradt fenn. A regény cselekménye megfelel az ábrázolt történelmi időszaknak, így az akár meg is történhetett volna.

A második tányér disznóhús szinte felrobbant Ned hasában, a férfi hideg tekintete felengedett. A muzsikás lupanár báltermes kastélyá változott. A himlőhelyes pofájú madám – lady Cunodenn – anyakirálynévá. A négy *csávásdézsa* négy hercegisasszonnyá.

– Még nem laktam jól, te, Cunodenn néember! Ez a következő fogás? Valami különlegeset kívánok! – bevedelt egy fél butélia rumot és elmaszaltolta a zsírt az állán.

– Van angol lány. Nézd, szőke, mint a búza! Vagy indió. Kicsike, de jó! – ajánlotta a madám a leányzókat. – Van francia. A nyelv mesternője! – bontotta meg a barna hajú nőtényszer kontyát. Ned a hullámos, tengert idéző tincsekbe túrt, de a tekintete a negyedik *szotyót* vizslatta. A félvér nő eddig csak Ned tengerészcsizmáit bámulta. Aztán ledobta a színes turbánját és a bájait rejtő hosszú, kék köpönyeget. A port-au-prince-i rabszolgák indió-afrikai-francia szavait duruzsolta. A zöld írisze megdelejezte a kuncsaftot. Gyapjas haja sötétvörösen lángolt.

– Őt akarom! – választott Ned.

– Ő Buika. Érte Lowther jön.

– Tessék, ennyi a fedezet, hogy nem rontom meg a hölgyet! – szórt egy maroknyi ezüstpénzt lady Cunodenn sápítózó arcába.

Ami azt illeti, sem Buikát, sem Nedet nem kellett *megbűzölni*. Maguktól rohadtak össze a rossz természet lágyfekélyes ölén.

*

A só tartósít, Buika és Ned mégis *megárottak* a tenger sekély vizében. A nő négykézláb düllesztette ki a farát. Ned mögé térdelt. Úgy hágtá, mint a kan kutya a szukát. Buika visítózott. Ned még erősebben *gebeszkedett* a nő csecseibe és rángatózva fejezte be a cicerélést. Rá sem hederített, hogy Buika rémülten mutogat a homokdomb tetejére:

– Low...! Low...! Low...!

– Imádom, ha a nevedet *repetálad*, tyutyukám! – harapott a nyakába.
– Lowther! – bökte ki a nő végül. – Jönni *pour moi*!
– Senki nem *konfiskálhatja el* az én tyutyukámat! – vette szemügyre lihegve a három poroszkálva közeledő férfit. – Melyik az a *majesztás* pojáca?

Ami a méltóságosságot illeti, egyik sem volt a helyzet magaslatán. Tökéletes töltelékei lettek volna az Angol Korona legsötétebb pincebörtönének. A fekete szakállú, pipázó, trágár dalt füttyülő férfi tűnt a parancsnokknak. A kezében még ott füstölgött a pisztoly, ami Ned löcsével együtt sült el. Az öltözékét már szürkére vásta a tengeri lég. Különböző *armatúrák* meredeztek a derekán vöröslő övből, mint a sün tüskéi.

A jobbán loholó öreg csúnyán sántított. Egy nagy heg nedvedzett kopasz fején. Egy majom orcáját viselte. Indió társa tántorogva követte.

– Szaladj a kikötőbe, tyutyukám! – csapott Ned a nő fenekére. – Végzek ezekkel és utánad megyek!

Buikát annyira összezavarta a rettegés, hogy éppen az ellenkező irányba iszkolt el. Ned himbálózó pocccsal és széttárt karokkal fogadta a gazfikókat, akár holmi parázna Szent Péter:

– Üdvözöllek titeket a Paradicsomban, barátaim! Hát nem gyönyörű itt? Tudom, nő kéne! Nos, kié?

– Az enyém! – pöfékelte Lowther.

– Fizettem érte – hunyorított Ned.

– Buika többet ér a te nyavalyás ezüstjeidnél!

– Az életemet kéred érte?

– Fején találtad a szöveget, mister...

– Ned Low.

– Ned, a hölgy nagyon különleges – intett a két kutyamosójának. – Teljesítsétek mister Low óhaját!

A két matróz kivont karddal rohant Ned felé, aki hátrálás helyett esztelenül és meztelenül indult ellenük. Átugrotta az egyik pengét. Az indióé elől félrehajolt. Elgáncsolta az iszóst, az hasra esett. Mire kijózanodott volna, a saját kardja szegte a nyakát. Ned keze által. Aztán a kopasz következett. A Delivery tisztje vért okádva csüngött Ned pengéjén. A bordái recsegték, mert Ned csavarintott egyet a fegyveren.

– Elérkezett a te időd, Lowther! – szabadult meg a hullától egy rúgással.

Lowther komótosan a kezét nyújtotta. Ned megrökönyödött. Úgy bámulta Lowther tenyerét, mint egy döglött murénát.

– A nevedet tudod. A hajóm a Delivery. Tedd le azt az átkozott spádét! Miképpen diskuráljuk meg a mi kis dolgunkat, ha megölsz? Hol szolgálatsz?

– A magam ura vagyok.

– Mondd csak, Ned, kedveled a francúzokat?

– Nem különösebben, de a boruk jó és a kurváik csinosak.

– Egy igazán utálatos francia tartozik nekem. A birtoka Port-au-Prince mellett fekszik. A részletekről később.

FELLINGER KÁROLY
Bagatell

*Az elhanyagolt,
elfeledett,
fejfájuk vesztett
öreg sírok
lerövidítik az utat.*

Gondolatom

*Gondolatom
trójai faló,
a magam tárgya
vagyok.*

*Isten
bevállalja
a statiszta szerepét.*

Nárcisz vonakodik

*Amikor belelépsz,
a hullám-foglyok
kifecsegik,
hogy túl vagy már
mindenen,
szégyenbe hoznak,
visszaadva a salakot*

FELLINGER KÁROLY (1963, Pozsony) költő, író, helytörténész. Polgári foglalkozása agronómus. Gyermekkorától Jókán (Szlovákia) él. Magyarul 21 kötete látott napvilágot (versek, gyermekversek, mesék, helytörténeti munkák Mátyusföldről és a Felső-Csallóközről). Versei könyv alakban angol, francia, spanyol, orosz, török, német, szlovák, szerb, román nyelven jelentek meg.

*a teremtésnek:
palackodba
belefér a tenger.*

Tündérleány aranyhaját...

*Tündérleány aranyhaját
levágták az éjjel,
Kis-Dunának habja közé
szórták szerteséjjel.*

*Pityereg a kicsi tündér:
nincsen maradásom,
Kis-Dunának habja között
leljem a halálom.*

*Beleveti, bele magát,
be a közepébe,
hull, mint levél a bokorról,
ha itt az ideje.*

*Véget ér hát, véget ér hát,
mi véget nem érhet,
aranyhallá varázsolja
szegényt a természet.*

*Aranyhaja aranypor lesz,
kívánságok ára,
belőle meg koldusszegény
halász vacsorája.*

PATAKI ELŐD ISTVÁN

A lánykérés

Omár a díszes faliszőnyeget bámulta. Balra tőle apja ült, hagyományos arab, földig érő burnuszban. Szemben vele a *kiszemelt* leány családja helyezkedett el, szintén tradicionális öltözetben. Egyedül Omár viselt fekete öltönyt fehér inggel. Folytonosan nyakkendőjét igazította, és kínosan fészkelődött helyén, kerülve a mustrálgató pillantásokat.

Apja biztosította jövődöbéli apósát, hogy anyagilag minden rendben van, Omár egész életében gondját viseli kedves lányának. Alkalmassint utazásokra is futja, persze csak ameddig nem lesz gyerek, neki stabil és szerető környezetben kell felnőnie. Ezután egy dossziét vett elő, melyben a bevételek éves kimutatásai és egyéb elemzések voltak. A lány családja arabos nyugalommal nyúlt érte, és lassan lapozgatták végig. Omár a papírlapok sercegésére ujját kezdte harapdálni. Nem tudott uralkodni idegességén. Apja szigorral intette. Közben a család is végzett a számok tanulmányozásával. Most az ő soruk következett. Méltatták lányuk erényeit. Mindig is mélyen hívő volt, és betartotta az előírásokat. Ahogy most is, mindig viselte a burkát. Még egyetlen férfi sem ért hozzá. Nem találkozgatott senkivel, nem beszélt senkivel. Sosem ivott alkoholt. Rendszeresen eljár a mecsetbe. Tud főzni és...

–Látni akarom az arcát – fakadt ki Omár.

Apja hatalmas erővel megragadta, és karon fogva vezette ki az előszobába. Annyira szorította, hogy Omár felszisszent.

–Ez fáj! Megőrültél?

–Te kérdezed tőlem? Ha otthon lennénk, már rég lekevertem volna neked egy pofont. Miért kell jelenetet csinálnod? Tudod, hogy a vőlegény és az ara nem is szólalhat meg, erre te nem csupán megszeged a szabályokat, lehetetlent kérsz.

–Vissza akarok menni Párizsba... – mondta Omár.

–Nem azért taníttattalak ott, hogy egyfolytában vissza akarj menni. Ez a hazád, itt kell élned, itt kell családot alapítanod. Ezt akarom! Most pedig gyerünk vissza.

Ismét a nappaliban foglaltak helyet. A sűrű bocsánatkérések után – apja a jetlagre hivatkozott, hiszen fia csupán tegnap este repült haza tanulmányai végeztével Franciaországból – folytatódott a tárgyalás. Omár sápadtan meredt maga elé. Eszébe jutott az a bizonyos isztambuli éjszaka. Az emlékek kínosan törtek fel benne, hirtelen homlokához kapott, és elsi-

PATAKI ELŐD ISTVÁN (1989, Bihar) 2010-ben matematikatanári diplomát szerzett a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen. Kolozsváron él, informatikusként dolgozik. A Heliikonban, az Irodalmi Jelenben, a vajdasági Magyar Szóban és a Kilátóban jelentek meg írásai.

mította az izzadságcseppeket. Mindebből apja semmit sem vett észre, mert tovább tárgyalt leendő apósával.

A levegő szinte forrott a Taksim téren. Omár szétnézett. A rengeteg ember között egyelőre nem látta, amit keresett. Becslése szerint legalább ezren lehettek, pedig este fél tizenegy volt. Felmérte a helyzetet: ha elindul a tér jobb oldalán, és körkörösén végigsétálja, talán rájuk akad. Izgatottságát nyugodt lépésekkel álcázta. A tér nyugati részén rendőröket talált. Tudta, hogy illegális, amit szeretne, és egyből letartóztatják, ha elkapják. Ez még jobban felajzotta. Ha apja megtudná, mit tervez, már csak a gondolatért is kitagadná a családból, és mehetne a bazárba szőnyeget árulni. Habár a helyiek biztosan útba igazították volna, nem mert senkit sem megkérdezni.

A tér közepén észrevett egy tagbaszakadt, szilikonmellű nőt, de nem tetszett neki. A szeme így is felcsillant, *jó helyen jár*. Tovább nézelődött, és keleti irányba fordult. Megpillantott pár nagyobbacska betonbódét. Arra még nem keresgélt. Kissé jobbra tartott, hogy távolabbról mérhesse fel a helyzetet. Igen, ott vannak. Egy csinos, egy transzvesztita és három ötven körüli. „Ez így nem a legjobb felhozatal”, gondolta magában, de legalább egyszerű választani. Odalépett hozzá. Szíve nagyon gyorsan dobogott. Vajon milyen lesz? Vajon hol? Meddig tart majd?

A lány nagyon halkán szólt hozzá: „Szex?” Omár bólintott. Majd megtudta az árat. Erre megrémült, nincs nála annyi készpénz. Elindult a bankautomatához. „Jó, hogy nem kérdeztem meg, lehet-e kártyával fizetni.” Idegesen felnevetett, és ment is vissza. A kéjhölgy viszont már más kuncsafttal tárgyalt, el is vezette. Azért még odaszólt Omárnak, hogy várja meg, mindjárt visszajön.

Elfogta az undor, de nem akart visszamenni a hotelbe. Odament az égi-meszelő „nőhöz”, akiről biztosan tudta, hogy transzvesztita. Hátha mégis téved. Nem tévedett. Így tovább folytatta a szemlélődést a téren. Rótt még néhány kört, majd visszatért. A három matróna még mindig ott állt. Kissé sajnálta őket. Miért kell ilyen idősen erre vetemedniük? Talán egész életükben ezt csinálták, és *már lehetetlen* továbblépni. A magas álnő továbbra is ott állt. Mellette viszont felbukkant egy új, alacsony, százhatvanöt centi körüli, szőkésbarna hajú lány. Húsz év körülinek tűnt. Hatalmas fekete szemei elkápráztatták Omárt. A lány ugyanúgy suttogva közölte vele a kínálatot, akárcsak az előző. Gyorsan megegyeztek az árban. Már indultak volna, amikor valaki hangosan felkiáltott törökül. A pillangók hirtelen szétszéledtek. Omár szájátva állt, nem értette, mi történt. Ekkor kemény ütést érzett a hátán. Valaki teljes erőből meglökte. Egy métert esett az aszfalton. Mire feltápáskodott, már azt sem látta, ki lehetett. A tömegből elszórt nevetés hallatszott. Leseperzte ruháját, és elindult a kis utcán lefelé. Kissé lehorzsolta a karját, de nem volt vészes. Mérgező volt és frusztrált. Ahogy haladt pár száz métert, megtalálta a kirebbent madárkákat.

- Mehetünk? – kérdezte tőle a lány.
- Igen, de hova?
- Itt van a hotelem.

Kopott lépcsőn haladtak felfelé. Az első emeleten ötven körüli ősz, szakállas török férfi szedte a pénzt, majd valamennyit odaadott a lányoknak. Amit Omár partnere hotelnek nevezett, nem volt más, mint egy repedező régi illegális bordélyház. Törökországban a prostitúciót nem tolerálják, a muszlim vallással teljesen ellenkezik. Omár érezte, hogy szíve a torkában dobog, és rettenetesen izgul. Emeletről emeletre haladtak, de mindenütt foglaltak voltak a „szobák”. Kis szeparék voltak ezek, melyeknek nem voltak falaik. Csupán függönyök választották el a tomboló szenvedélyeket, s azok is kopottak és foltosak voltak. Felértek a legfelső emeletre. Itt is foglalt volt minden kabin. Az előszobában álltak, és várták, hátha végez valaki. Omár feszültsége a tetőfokra hágott. A lány farmernadrágján keresztül próbálta kéjre gerjeszteni. Nem sikerült. Próbált nagyokat lélegezni, hogy lenyugodjon, de a levegő izzadságtól és nemi szagoktól bűzlött. A lány egy kanapéra tessékelt, lehúzta nadrágját, és úgy próbálkozott. Egy pillanat sem telt el, és valaki feljött a lépcsőn, ők is „helyet” kerestek. Az a lány volt, akivel legelőször szoba állt, és egy filippínó. Omár megrémült, még sosem látta más férfi a nemi szervét. Nagyon kínosnak találta, ahogy itt az előszobában rájuk nyitottak. Hirtelen felugrott. Kurtizánja ezután a vécébe irányította. Érezte, hogy már nem ura a cselekedeteinek, itt a céda parancsol, oda megy, ahova ő szeretné, oda ül, ahova ültetik, szédülten engedelmeskedik. Itt még elviselhetetlenebb volt a bűz. De nem volt képes begerjedni. A lány mégis megjátszotta, hogy már egygé váltak, és nagyon sóhajtozott, majd többször is elismételte, „igen, ez az”, de Omár semmit sem érzett lelankadt állapotában. Minél hamarabb szeretett volna kijutni erről az ótvaros, mocskos, bűdös helyről. Végre valahogy magához tért, és eltaszította a szimuláló örömlányt.

- Megyek.
- Mi a baj? Van feleséged?
- Nincs. Megyek.

Amint kiért az utcára, hatalmas megkönnyebbülést érzett. Kedve lett volna nevetni az előbbi helyzeten, de erősebb volt a lelkiismeret-furdalása, így inkább rossz hangulat vett rajta erőt. Úgy döntött, hogy gyalog megy vissza a szállására. Út közben még látott pár éjszakai pillangót, de elfordított fejjel haladt tovább.

Elkalandozott elméje a nappaliban ébredt. Apja már az utolsó részleteket egyeztette a családdal. Most először végigmérte jövődöbelijét. A fekete lepel karcsú alakot takart. Csak nagy barna szemei látszottak ki a burkából. Barátságosan és szeretetteljesen nézett Omárra. Pillantásuk összefonódott, így társalogtak némán egymással. Omár rámosolygott, és érezte, amint béke árad szét lelkében.

MÜLLER DEZSŐ

Öreg fa

*megsajnálтам
s engedtem
hogy fejembe
szögeket verjen
kijózanodtam
s akkor fák
jöttek felém*

*szédültem
elgondolkodtam
jobbra néztem fa
balra néztem fa
hátra néztem fa
előre néztem öreg fa
elindultam
az öreg fa felé*

MÜLLER DEZSŐ költő, lelkipásztor (1953, Zilah). A kolozsvári Protestáns Teológiai Főiskolán végzett 1979-ben. Verseit több-kevesebb rendszerességgel 1989 óta közlik romániai és magyarországi lapok. Nyolc önálló kötete jelent meg.

Mert

*mert erősebbek lettünk
mert vasat ékeltünk csontjainkba
mert gyorsabbak lettünk
mert több lett az időnk
mert boldogabbak lettünk
mert több lett az örömünk
mert jobbak lettünk
mert nem volt okunk a rosszra
mert céljaink lettek
mert keveselltük álmainkat
mert vágyaink lettek
mert akartuk magunkat*

*mert tornyaink lettek
mert tanultunk szállni
mert képtelenek vagyunk a bukásra
mert csontjainkba vasat ékeltünk*

Zilah

*itt ebben
a halzsír-zománcú tájban
találtam rá először
erre a kis alma-púpú világra
s indultam el feléd
csillag-csókokkal
az ajkamon
hogy elkönyvelj engem
húséges fiadnak*

Szétfolyt

*nem találok az arcomat
pislogó csillagként
szétfolyt az égen*

*nem találtam az arcomat
csak két apró tűzgolyó
lobog még a homlokcsontom
alatti térben
nem találok az arcomat
szilánkokra tört
a nyakszirt fölötti
szakadékban*

SZTASKÓ RICHARD

¿Comprende?

A nagydarab férfi fölállt az asztal mellől, majd odasétált az ablakhoz, résnyire nyitotta, és rágyújtott a füle mögül előhalászott cigarettára. A márciusi szellő visszafújta a füstöt a szobába.

Sarkadi nem tudta, hirtelenjében mire gondoljon. Az biztos, hogy az épületben tilos a dohányzás, és afelől sincs kétsége, hogy mindaz, amit az utóbbi öt percben végighallgatott: szómágia, semmi több; és még finoman is fogalmazott.

Kétségtelen, hogy bajban van. Hetekkel ezelőtt részegen bebotorkált egy hipermarketbe, és hosszú szárú kabátjának zsebébe, illetve a nadrágcorcába elrejtett egy-egy üveg vodkát, azzal a maga elől sem titkolt szándékkal, hogy fizetés nélkül távozik, az italokat pedig este vagy másnap délután elfogyasztja szoba-konyhás albérletének magányában.

Persze a biztonsági kamerákkal nem számolt, így a hipermarket kijáratánál a biztonsági szolgálat egyik jól megtermett munkatársa várta, és azonnal fölszólította: kövesse az irodába. Sarkadi készségesen tett eleget a parancsoló hangú fölszólításnak; menekülésről szó sem lehetett.

Az irodában aztán kipakoltatták a zsebeit, majd az eltulajdonított italok értékének megállapítása után közölték vele: szabálysértést követett el, emiatt a lakóhelye szerint illetékes önkormányzat eljárást indítványoz majd ellene, aminek következményeit vállalnia kell.

A biztonsági szolgálat munkatársa együttérzés nélkül közölte mindezt, pedig Sarkadi titkon reménykedett, hogy férfitársa megérzi és megérti szorult helyzetét: gyűrűs menyasszonya nemrégiben elhagyta, nincs pénze kifizetni a vodkákat, fölélte múlt havi fizetését. A biztonsági szolgálat munkatársa azonban nem tanúsított megértést, egy gyűrött formanyomtatványt dugott Sarkadi orra elé, s ő gondolkodás nélkül aláírásával hitelesítette a korábban elhangzottakat.

Néhány héttel később, villant eszébe Sarkadinak, ahogyan a komótosan cigarettázó férfit, valamint a szobába be-belibbenő füstszálakat figyelte, a lakóhelye szerint illetékes önkormányzattól levelet kapott, melyben tisztelettel tájékoztatták az ügymenetről. Szabálysértési eljárás keretében pénzbüntetésre ítélték (a kiszabott összeg jóval magasabb volt, mint az eltulajdonított italok értéke), és ezt a bírságot tizennégy napon belül köteles megfizetni. Ha erre nincs lehetősége, az összeget – értékarányosan – közmunkával vagy elzárással kiválthatja.

SZTASKÓ RICHARD (1987, Budapest) magyar–kommunikáció szakos tanárként végzett az Eszterházy Károly Főiskolán, drámatanárként a Károli Gáspár Egyetemen. Jelenleg egy budapesti gimnáziumban tanít. Prózái az alábbi folyóiratokban jelentek meg/kerültek elfogadásra: Magyar Múzsza, Helikon, Új Forrás, Irodalmi Jelen, Műút.

Nem volt vitás Sarkadi előtt, mit kell tennie. Még aznap tollat és papírt ragadott, és a lakóhelye szerint illetékes önkormányzatnál kérvényezte, hogy anyagi helyzetére való tekintettel közmunkára váltsák át pénzbüntetését, nem kíván rács mögé vonulni. Igenlő választ kapott a kérvényre, s közölték, hol és mikor kell öt napon át fölvennie a munkát.

Szorongó szívvel lépett be a közmunkások telepének ajtaján, hogy találkozzon brigádvezetőjével. Csak a tudat nyugtatta meg: öt nap és véget ér a kálvária; senki sem fog emlékezni a történetekre.

A brigádvezető az ablakpárkányra helyezett konzervdobozba pöccintette a hamut, majd anélkül, hogy megfordult volna, ott folytatta, ahol nemrégiben abbahagyta.

– Tudom, mit gondol, és megértem. Higgye el, nincs kétségem a lelkében dúló viharok felől. Ugyanakkor azt is tudom – a szemében ragyogó becsület és tisztesség ellenére –, hogy maga nem kíván sövényt vágni, árkot ásni, vagy éppenséggel szemetet és csikketet söprögetni az útszélen. Nincs is annál megalázóbb, mikor mások mocskát kétrét görnyedve kénytelen összeszedni az ember. Kérem én, hol itt az igazság? Miféle mérce rendel el, hogy mi lesz osztályrészünk? Ne legyen kétsége, én azért vagyok, hogy segítsék, talán a Teremtő ezért hozott bennünket össze, én hiszem, hogy a kölcsönös együttműködés gyümölcsöző lehet. Remélem, ebben mindenképp egyetértünk.

A brigádvezető elnyomta a csikket a konzervdobozban, s miután szélesebbre tárta az ablakot, hogy a szobából kiszellőzzék a füst és a dohánybűz, visszalépett az asztalához és leült mellé.

– Nincs más dolga, mint minden reggel megjeleni pontban hétkor, „fölvenni a munkát”, aztán a többiekkel eltávozni. Csakhogy amazok robotra mennek, maga meg oda, ahova szeretne: kocsma, templom, asszony, folyópart, bánom is én. Délután kettőkor pedig ismét megjelenik itt az Ernő utcában, és „leadja a munkát”. Értve? Hétfőtől péntekig nincs más dolga, csupán betartani a já-ték-sza-bá-lyo-kat. *„Comprende?”*

Sarkadi nem tudta, mit feleljen. Percek óta érezte, egyre mélyebbre süllyed a szakadozott műbőrrel bevont széken. Addig süllyed, amíg el nem nyeli a föld, s be nem temeti a gondolat, ebben az országban nincs korrupció, csak figyelmesség. A leosztás világos: fizet, és nem szedi össze mások mocskát kétrét görnyedve, vagy megy a többiekkel öt napon át héttől kettőig robotolni. Már csak egy kérdés lebegett a szemei előtt: mennyit kell fizetnie a szabadságáért?

Mindennél jobban szeretett volna fölhajtani egy korsó jéghideg sört – talán nemsokára meg is teheti –, de tudta, az italig még túl kell esnie a „dolgón”. Csak abban nem volt biztos, mit is mondjon pontosan. Egyetlen reménye maradt: a nagydarab férfi majd kertelés nélkül, bájos mosollyal az arcán előáll a tarifával, amit Sarkadi – alkuképesség hiányában – kénytelen lesz elfogadni.

TAR KÁROLY
Keserű

*Kosárlabdázom néha.
Szállok, mint az angyalok,
hátamon feketére festett
idei számom: 77
És a tükör-palánk előtt
felülről könyökig nyúlok
a vörös hússzínű gyűrűbe
a szórtelen labdával.
Győzelmem sziszegve
fogadja magába,
hálóját tágítva az édes lyuk.
Elszállok egészen –
fiatalkoromig.
Csodálat-szonáta leng körül,
és nem érdekel
a szabálytalankodók
durváskodása miatt megítélt
büntető, nem kell a visszatérés
rögös pályánkra,
nem kell pontszerzésemért
a pályatársak elismerő fogadtatása:
lebegnem jó minden palánk fölött.*

TAR KÁROLY (1935, Kolozsvár) író, szerkesztő. Fémipari technikus, újságírói és tanári, majd sajtóvezetői diplomát szerzett. Publicista, főszerkesztő, aranytollas újságíró. Félszáz (regény-, vers-, riport- stb.) kötet szerzője. 1995-től unokái nevelésére Svédországba távozott, magyar irodalmi és családi lapot, rádióadást alapított és szerkeszt. Munkásságát a Magyar Érdemrend lovagkeresztjével és a Pro Cultura Hungarica díjjal jutalmazták.

BÁN ANDRÁS

Haris László panorámafotóiról

Művészet A fotográfia érzéki természetű. A mindennapi gyakorlatban azokat a képeket tekintjük fotóknak, amelyek közvetlen kapcsolatban állnak a tapasztalati világgal. Úgy viselkednek, mint egy ablak, amelyen át kitekintünk. Adódik ez a fényképezés technikai adottságaiból, de még inkább abból, hogy valamikor száz évvel ezelőtt erős munkamegosztás jött létre a hagyományos képfajták (festmények, rajzok) és az újak között. A modern, gépi alapú képiség szerezte meg az ábrázolás kiváltságát, a régi képeké maradt az absztrakció. Rembrandt módjára már nincs értelme festeni és Kandinszkij módjára nincs értelme fotózni – így rendeztük be a vizualitást.

Haris László (1943) eredeti képzettsége szerint gépészmérnök. Nem művészként szocializálódott (bár fiatalkori barátai

BÁN ANDRÁS PhD (1951, Budapest) nyugdíjas egyetemi oktató, műkritikus. A rendszerváltás után vizuális antropológiát oktatott és a városi kortárs művészeti múzeumot vezette Miskolcon. Kutatási területe: képhasználat, privát fotó. Legfontosabb könyve: A vizuális antropológia felé (Typotex, 2008).

*A kovács, 2010, 41 × 180,5 cm,
archív pigment nyomtat,
Orosz István tulajdona*

tai közül számosan rebellis művészek) és nem járta be az amatőr-fotográfia esztétizáló útját. Valahogy nem érdekelte. A fotóban is az foglalkoztatta, hogy ha van egy feladat, azt hogyan lehet megoldani. Így vált fogalmi fotográfussá – miközben a fenti definíció értelmében ilyen nem is létezik.

Korai munkáiban egy rendkívüli, különös – és sajnos gyakorlatilag ismeretlen – festő, Demeter István (1914–1977) katolikus pap képeinek mikrorészleteit fotózta, hogy megérthesse, milyen módon van jelen a részben az egész, az alkotásban az alkotó, materiálisban a transzcendens, töredékben az egyetemes. A hetvenes években azután konceptualista fotográfiákat készített – ezt sokan tették a képzőművészek közül – olyan fogalmakkal foglalkozva, mint azonosítás, azonosíthatóság, jel, nyomhagyás, és így tovább. Kevés műve született: ha külső hívás, például kiállítás-lehetőség érkezett, a belső hangnak is tisztán és érthetően meg kellett szólalnia ahhoz, hogy létrejöjjön egy új munka.

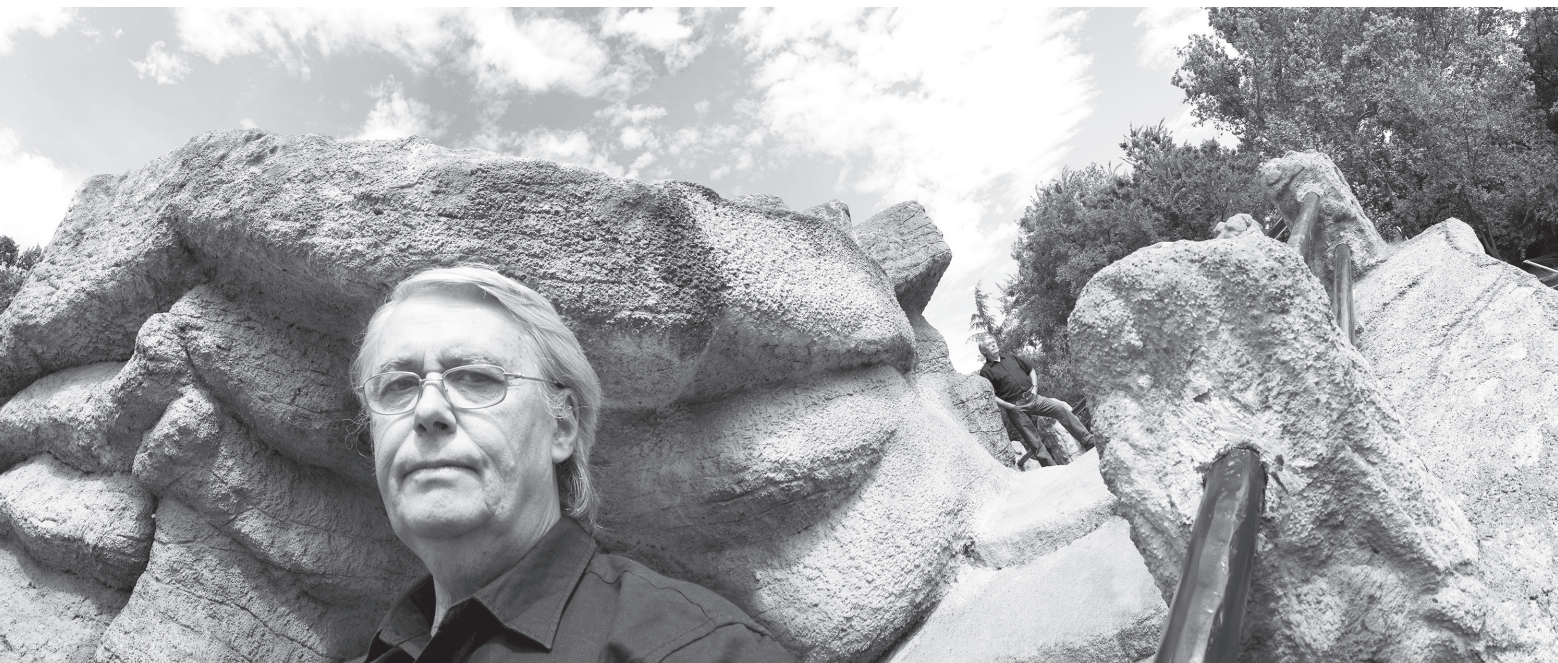
Az ezredforduló óta színes digitális panorámafotókat készít Haris László. A technika megint – látszólag – egyszerű. Kell

egy jó kamera, stabil állvány, és egy szoftver, amely összesimítja az elforduló fényképezőgép által sorban exponált felvételeket. De nem Haris-fotókat látnánk, ha ez a képeken ilyen egyszerű lenne. Apró trükkök, torzítások, a felvétel közben eltelt idő tudatosítása (például ugyanazon szereplő többszöri felbukkanása) hamar megfoszt bennünket az érzéki tapasztalás, a nézegetés örömétől. Különösen így van erdélyi témájú képeken, amelyeken ez a kifordítottság, irreális térszerkesztés éppen csak a kívülállást nem engedi meg. A változás fogalma képződik le szigorúan a könyvben, újságban gyakorlatilag reprodukálhatatlan keskeny hosszú-képeken, a változásé, amely szigorúan átszabja a helyeket és szereplőket: „Kizökkent az idő – oh, kárhozat!”

*Állatkerti önarckép, 2010,
41 × 192 cm, archív pigment nyomtat,
a szerző tulajdona*

*Homoródmási önarckép, 2012,
50 × 229,5 cm, archív pigment nyomat,
a Pajta Galéria (Salföld) tulajdona*

*Homoródmási önarckép Dénes Ibolyával,
2012, 50 × 219 cm, archív pigment nyomtat,
a szerző tulajdona*

*Önarckép a Fotófaluban / Telek Balázs emlékére,
2013, 50 × 223 cm, archív pigment nyomtat,
a szerző tulajdona*

*A torockószentgyörgyi vár, 80 × 154 cm,
archív pigment nyomat,
a Magyar Kereskedelmi Bank tulajdona*

*A százéves Teleki tér 3., 2013, 50 × 225 cm,
archív pigment nyomtat,
a szerző tulajdona*

FÁM ERIKA

A szelfiről, avagy Narkisszosz okostelefonja

ESSZÉ Egyszer volt, hol nem volt..., volt, amikor nem volt tükör. De még a tükör előtti világban is találkozott az ember a tükröződés varázslatos, lenyűgöző, olykor félelmetes jelenségével és előbb-utóbb a saját tükörképével, még ha véletlenül is. Amikor már tudta az ember, hogy létezik a tükörképe, folyamatosan kereste a lehetőséget, hogy megnézzze, hogy csodálja önmagát, hogy gyönyörködjön önmagában, hogy elrettenjen önmagától, hogy ismerkedjen önmagával, rácsodálkozzon önmagára.

Narkisszosz mítosza egy csapdahelyzetet mesél el: az ifjú, aki – a jóslat beteljesülésekor – beleszeretett önmagába, nem érthette meg az öregkort, eltűnt, átváltozott. Arra nincs egészen konkrét utalás, hogy meghalt volna, annyit tudunk, hogy átváltozott, virág lett belőle. Narkisszosz megismerte a tükörképét. Itt a megismerés nem önismeret, a megismerés a látás aktusában teljeseedik ki. Ha pontosabban akarunk fogalmazni, akkor azt kell mondanunk, hogy találkozott a tükörképével. Ez a látás egészen különleges, mert minden, amit látunk, az többnyire rajtunk kívül van. Képesek vagyunk a saját testrészeinket is látni, de biológiai adottságaink nem teszik lehetővé, hogy a saját arcunkat, a saját szemünket lássuk, csak közvetett módon. Amikor tükörképünkkel találkozunk – legyen az a tó tükre, egy ablakfelület, egy fényesre csiszolt bútordarab vagy az okostelefonunk kínálta lehetőség –, valami természetellenes, éppen ezért mehökkentő, meglepő, elképesztő jelenséggel találkozunk, mert kilépünk a saját testünkből, lesz egy harmadik szemünk, amely rajtunk kívül van. Kapcsolatba lépünk a testünkkel, a látható felületünkkel egy kép segítségével. Megismerkedünk a testünk képével. Amikor azt mondom, hogy megismertem valakit, elsőként arra gondolok, hogy láttam azt a valakit, egy sokkal mélyebb jelentésréteg utalhat csak arra, hogy a tulajdonságait, nem látható jegyeit is megismerem. Ismerős többnyire az, amit a látás útján megtapasztal-

FÁM ERIKA (1973, Sepsiszentgyörgy), a BBTE filozófia szakán végzett, Münchenben, Eichstättben, Nürnbergben folytatta posztgraduális tanulmányait, jelenleg a BBTE doktorandusza. Képeleméleti, filmelméleti írásait a Filmtettben, az Apertúrában, a Játékterben közli. Képkutatói, filmalkotói, független értelmiségi tevékenységét a transzmedialitásra való nyitottság határozza meg, a vizuális művészetek (film, kortárs képzőművészet, színház) jelenségeit elemzi.

tam korábban. Ez fokozható, hiszen vannak ismerős érzések, gondolatok. A mélyebb megismeréshez a látáson keresztül való ismerkedés vezet. Az önismereti munka is kívülről indul legtöbbször. Először megismerkedem a testemmel, a látható valómmal. A kisgyermek önismereti útjának sarokköve a tükör-stádium, amit Lacan az elidegenedés első lehetőségének tekint, mert a gyermek önmagát önmagán kívüliként tapasztalja meg.

Maradjunk Narkisszosznál. Miért szeretett önmagába Narkisszosz? De kérdezhetek-e így? Vagy inkább azt kellene kérdezni, hogy miért szeretett bele Narkisszosz egy képbe? Egy tükörképbe? Abba a képbe, amelyről ő akkor még nem tudta, hogy őt magát ábrázolja. Egy képbe szeretett bele. Ha felismerte volna Narkisszosz, hogy az, akit lát, nem más, mint ő maga, akit lát, az ugyanaz, mint aki néz, akkor megmenekülhetett volna, akkor nem kellett volna átváltoznia, nem kellett volna olyan lényé lennie, aki nem lát, aki csak látható, mert a virág (nárcisz), amivé változott, elsősorban a láthatóságában teljesíti ki szerepét, már ami emberi szükségleteinket illeti: a virágban gyönyörködünk, a virágot szeretjük nézni, a virágot elsősorban a szemünkkel szeretjük, csak azután figyelünk az illatára vagy érezzük a tapintás nyújtotta lehetőséget. Narkisszosz azt hitte, hogy ott a tóban van valaki, aki nem ő. Ha lett volna, aki elmondhatta volna Narkisszosznak, hogy akit ott lát, az voltaképpen saját tükörképe, akkor megmenekült volna. De Narkisszosz egyedül volt. Ha lett volna is bárki, Narkisszosz nem hallotta volna szavát, mert a látvány, a kép elbűvölte, Narkisszosz csak látott, nem hallott, egyetlen érzékszerve működött csak. Egy másik ember megmenthette volna Narkisszoszt. De Narkisszosz magányos volt. A magányt választotta. A tükörkép a magány pillanataiban születik meg. Ilyenkor nem figyelünk másra, másokra, a külvilágra, arra a valakire figyelünk, arra a másokra, aki mi vagyunk. Narkisszosz egybeolvadt a saját képével, azonosult vele. Úgy változott át, hogy megszűnt ő maga is és a képe is. A tükörkép is olyan, mint az árnyék, csak addig van, amíg van visszaverődési felület. A tükörkép mozgó, nem rögzített kép, állandó változásban van. Ha mozgunk, mozog, ha a tükör, a felület elmozdul, vele mozdul a kép is, ha a fényforrást elmozdítom, a tükörkép is más lesz, torzíthatom, alakíthatom a képet.

Narkisszosz tragédiája, hogy nem ismerte fel önmagát a tükörképben. Úgy szerette önmagát, hogy nem tudta, hogy önmagát szereti. Ez az állati stádium. Ha az állatok meglátják magukat a tükörben, egy másik állatot látnak, akivel valamiképpen kölcsönhatásba akarnak kerülni. Harcolnak, elmenekülnek, udvarolnak. Ez a narkisszoszi stádium.

Szerencsére idejében megtanuljuk, hogy a tükörképünkön mi magunk vagyunk. Többnyire szeretünk tükörbe nézni,

így tanuljuk többek közt szeretni magunkat vagy így akarjuk szerethetővé tenni magunkat, mert a tükörképünk segít abban, hogy alakítsuk, változtassuk a látványt, amit kifelé nyújtunk. Amióta tudjuk, hogy van tükörképünk, és tudjuk, hogy az a kép, amit látunk, nem más, mint mi magunk, él bennünk a vágy, hogy valamiképpen maradandóvá tegyük ezt a képet, megörökítsük. Az önarckép olyan kép, amelyet az alkot, akit a képen látunk. A legtöbb gyerek rajzol, fest magáról önarcképet, itt nem a hű valóságábrázolás a döntő szempont, hanem az, hogy ő miként látja magát és azt hogyan tudja ábrázolni. Nagyon sok olyan önarcképet találunk a művészettörténetben, amely nem dokumentarista jellegű, számos absztrakt, nonfiguratív, kifigurázó példa igazolja, hogy a tükör sokszor lehet görbe vagy az önarckép képzeletbeli. Ritka az olyan festő, akinek ne lenne önarcképe. Mintha kötelező feladata lenne az alkotó embernek, hogy képet alkosson önmagáról. Vannak, akik sűrűn ábrázolták önmagukat. Az önarckép sokféle lehet, mégis most csupán az állóképként megmentett önarcképekről beszélnek. Ezen belül is a fotó-önarcképről. A fotótörténet során számos olyan fotóval találkozhatunk, amelyet a fotós önmagáról készít, ennek a legegyszerűbb változata, amikor a fotós tükör elé áll, és akkor a képen aligha látszik az arca, a fényképezőgép eltakarja azt. De kibiztosíthatja a fotógépet és visszaroohan a fotós a látómezőbe. Meglehetősen nehéz, kényelmetlen, bravúros megoldásokat kellett alkalmaznia a fotósoknak

ahhoz, hogy önmagáról fényképet készítsen, de a kihívás nehézségei kreatív megoldásokra sarkallták a fényképészetet, sajátos tükrözési felületeket keresve, a fizika, a fénytörés szabályszerűségeit kihasználva.

Forradalmi pillanatot jelentett, amikor az okostelefon megteremtette azt a lehetőséget, hogy megfordítható legyen a kép, amelyet a fényképezőgép lenszéje befog. Megszületett a szelfi. A telefon képernyőjén megfordított kép olyan, mint Narkisszosz tavának tükré, olyan, mint a nők táskájában lapuló kis kozmetikai tükör volt fél évszázaddal ezelőtt, amire ma már egyáltalán nincs szükség, mert ott van az okostelefon, amelyet alkalomadtán tükörként is használhatunk. Szeretünk szelfit készíteni, szeretjük megosztani a közösségi oldalakon. Naponta számtalan szelfit készítünk, van tárolóhelyünk bőségesen, hogy elmentsük. Tudjuk, hogy mi vagyunk ott a képen. Ismerkedünk magunkkal. Nem biztos, hogy ez önismereti munka. Jó játék. Ismerkedünk a folyamatosan változó arcunkkal. A gyarapodó ráncainkkal, a homályos tekintetünkkel, s ezeket gyakran korrigáljuk ilyen-olyan alkalmazások segítségével. Kapcsolatban vagyunk magunkkal. Figyelünk magunkra. Hogy szeretjük-e magunkat? Szeretjük a jó szelfiket, azokat, ahol tetszünk magunknak, és azokat szeretjük megmutatni, hátha szerethetőbbek leszünk vagy mi magunk is jobban tudjuk szeretni magunkat, jobban tudunk szeretni másokat. Kifelé figyelünk. A szelfi azért kell, mert úgy szeretnénk látni magunkat, ahogyan mások látnak, vagy el akarjuk hitetni magunkkal, hogy úgy látnak mások, ahogy mi látjuk magunkat egy egészen külső nézőpontból, abból a természetellenes látásmeghosszabbításból, amiből valamiképpen profitálni szeretnénk? Szelfizés közben nem kell befelé figyelni. Sőt kifelé se kell figyelni. Megfigyelünk. Önmagunk megfigyelői vagyunk. Tehát nem figyelünk magunk-

ra. Három szemünk van. A harmadik a kamera szeme. Rajtunk kívül. A szelfi helyettesíti mások figyelmét. A szelfivel felhívhatjuk magunkra a figyelmet.

Hogy van-e valami köze a szelfinek az énképhez? Alakítja-e, torzítja-e azt? Minden bizonnyal. Hogy mennyire járul hozzá a szelfi az önimádat megerősödéséhez, a narcizmus-hoz mint pszichoanalitikus stigmához vagy a narcisztikus személyiség kialakulásához, aligha szeretném megválaszolni. Inkább visszatérnék Narkisszoszhoz.

Ha Narkisszosznak lenne okostelefonja, akkor folytonosan készítené a szelfiket, szerencsés lenne, mert tudná, hogy a fotón nem lát mást, mint önmagát, és megosztaná nap mint nap a Facebook-oldalán ezeket a szelfiket, a „csak én láthatom” opciót választaná a kép láthatóságát illetően, és folyamatosan lájkolná saját fotóit, és üzeneteket küldene magának: Remek ez a fotó! Jól nézel ki! Nagyon szép vagy!

Kár, hogy a Facebookon csak egy lájkot lehet adni egy fotóra. Ez lenne Narkisszosz legnagyobb szomorúsága.

A szólás szabadságától az emberi méltóságig

Beszélgetés Asztalos Csabával, az Országos Diszkriminációellenes Tanács elnökével

Társadalom

Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének (FRA) igazgatótanácsi tagja lett Asztalos Csaba, az Országos Diszkriminációellenes Tanács (CNCD) elnöke, mivel ő nyerte a tisztség betöltésére kiírt versenyvizsgát, közölte honlapján január 13-án a román külügyminisztérium. A szakemberrel, aki 2002 óta tagja, 2005 óta vezetője a diszkriminációellenes tanácsnak, új tisztségéről, Dorin Florea marosvásárhelyi polgármester legújabb botrányos kijelentéseiről – az előljárót interjúnk készítése után egy nappal tízezer lejre bírságotla a tanács –, a szólás- és véleménynyilvánítás szabadságáról, valamint a sajtó szerepéről is beszélgettünk.

Van előrelépés

Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségét (FRA) 2007-ben hozták létre, székhelye Bécsben van, feladata, hogy független, tényeken alapuló tanácsokat nyújtson az uniós és a tagállami

Asztalos Csaba, a CNCD elnöke

mi döntéshozóknak. Leírása szerint az ügynökség tanácsokkal segíti az uniós intézményeket és a tagállami kormányokat az alapvető jogokkal kapcsolatban, különösen a következő területeken: hátrányos megkülönböztetés, igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, rasszizmus/idegengyűlölet, adatvédelem, a sértettek jogai és a gyermekek jogai.

Az FRA igazgatótanácsi tagjainak munkája nem kötődik egyik konkrét területhez sem, de véleményt mondhatnak a prioritásokról – tudtuk meg Asztalos Csabától. Elmondta, hogy dolgoztak már együtt az ügynökséggel, ismeri a munkájukat. Az Országos Diszkriminációellenes Tanácsnál (melynek 2002 óta tagja, 2005 óta vezetője) végzett munkáját nem érinti az igazgatótanácsi tagság, árulta el Asztalos Csaba. A testületnek egy tavaszi és egy őszi ülészsaka van, ezeken kell részt vennie, de megtörténhet, hogy más alkalommal is összehívják az igazgatótanácsot. A testület az ügynökség egyéves stratégiáját fogadja el, továbbá a különféle beszámolókat, ezenkívül monitoring és felügyeleti tevékenysége van. Azt még nem tudni, a tavaszi ülészsakra milyen javaslatok érkeznek, mondta az új igazgatótanácsi tag, de megígérte: az első ülészsak után, melyen

részt vesz, bővebben beszámol az ügynökség napirendjéről. Az Országos Diszkriminációellenes Tanács emberjogi, esélyegyenlőségi intézmény, az Asztalos Csaba profilja pedig megfelelt az ügynökség elvárásainak, ugyanis az igazgatótanácsba általában emberjogi intézményekből (például nép ügyvédje vagy esélyegyenlőségi hivatal), illetve civil szervezetekből és az egyetemi szférából kerülnek be tagok.

Asztalos Csabát, aki szándékai szerint folytatja munkáját az Országos Diszkriminációellenes Tanács élén, megkértünk, összegezze röviden eddigi, 15 éves elnöki tevékenységét. Megkérdeztük, hogy Románia európai uniós csatlakozása hozott-e változásokat, van-e fejlődés, előrelépés a megkülönböztetés leküzdésében.

Úgy véli, van fejlődés, vannak hátrányos megkülönböztetésről szóló panaszok a diszkriminációellenes tanácsnál és a bíróságokon is. „Azelőtt ez nem volt jellemző, és nem azért, mert nem volt diszkrimináció Romániában, hanem egyszerűen nem foglalkoztunk vele, nem jelentettük, és nem orvosoltuk.” Hozzátette: már az is előrelépés, hogy az ilyen esetek felszínre kerülnek, a beadványok száma pedig azt mutatja, hogy bizonyos viselkedésformák már kérdésessé váltak a romániai társadalomban.

Az elmúlt 15 évben nagyon sok képzést tartottak bírácoknak, ügyészeknek, rendőröknek, csendőröknek, tanároknak, és nagyon sok helyen látszik munkájuknak az eredménye, ezenfelül a társadalom érzékenyebbé vált e kérdések iránt.

Mi történik döntés után?

A tanács által meghozott döntésekről, kiszabott bírságokról többször hallani, így arra is kíváncsiak voltunk: a tanács döntéseinek mi az utóéletük.

Mint megtudtuk, a diszkriminációellenes tanács döntéseit meg lehet óvni bíróságon, azonban ha az ügy határoz, hogy a tanács döntése hatályban marad, akkor a bírságot be kell fizetni és az ajánlásokat be kell tartani. A kiszabott bírságot a megbírságolt személy lakhelye szerinti helyi költségvetésbe kell befizetni, a tanács nem kap ebből a pénzből sem tájé-

koztató, sem más tevékenységre. Asztalos Csaba szerint ez így van rendjén. „Nem hiszek ezekben a megoldásokban, hogy egy intézménynek joga van bírságot és a befolyó bírságból egy bizonyos százalékot vagy összeget saját tevékenységére fordítani, esetünkben emberjogi tevékenységekre. Nem tartom egészségesnek az ilyen megoldásokat, ez érdekkonfliktus” – summázta.

A tanács döntéseit egyébként fel lehet használni kártérítési, munkajogi vagy más perben is. A hátrányos megkülönböztetést elszenvedett félnek nem kötelező a tanácshoz fordulnia, fordulhat egyenesen bírósághoz is, ám ilyenkor a bírónak kötelessége kikérni a tanács álláspontját az ügyben.

A Florea-ügyről

Az idei első visszhangos diszkriminációs botrányt Dorin Florea marosvásárhelyi polgármesternek sikerült kiprovokálnia. Az előjáró a gyermeknevelési pótlék megduplázása kapcsán egy Facebook-posztban azt fejtegette: fel kellene mérni a leendő szülő szociális helyzetét, például azt, hogy az illetőnek van-e állása és lakhelye, elfogadhatók-e az anyagi körülményei, megvan-e a törvény által előírt minimális végzettsége és a szülővé váláshoz szükséges minimális életkora. Ha valaki nem felel meg ezeknek a kritériumoknak, ám mégis gyereket vállal, a gyermeknek állami gondozásba kellene kerülnie, így nem járna gyermeknevelési pót-

lék a szülőknek, érvelt tovább Florea, de ha idővel teljesülnek a felsorolt a feltételek, a gyermek visszakerülhet a szüleihez. Ebben a bejegyzésben azokról beszélt, akik munkaképesek, de nem akarnak dolgozni, és csak a pénz miatt hoznak világra gyerekeket. Azt, hogy kifejezetten a roma közösség tagjaira gondolt, a Hotnews.ro megkeresésére egyértelműsítette.

Beszélgetésünk napján, január 21-én jutott el a marosvásárhelyi polgármester álláspontja a tanácshoz, tudtuk meg Asztalos Csabától, s azt is elmondta: szerda a tanács ülésnapja, így elképzelhető, hogy már másnap döntenek. Az egyhangú döntés meg is született január 22-én: tízezer lejre büntették Marosvásárhely polgármesterét, aki egy bizonyos társadalmi osztályhoz és etnikai kisebbséghez tartozó állampolgárok méltóságát sértette meg; kijelentése túllép a véleményszabadságon, gyűlöletet szít. A polgármester szintén Facebook-oldalán közölte: megfellebbezi a döntést. (Túlmutat az ügyön, s a hazai társadalom közállapotaira világít rá a téma kapcsán lapunknak megszólaló politikus, aki szerint egy ilyen populista kijelentés megérhet Floreának tízezer lejt, ha cserébe garantálhatja az újraválasztását.)

A tanács egyébként hivatalból indított eljárást a polgármester ellen. Asztalos Csabától megtudtuk, hogy a polgármester állításai mindenképpen elemzés tárgyát képezik, mert a társadalmi csoport is egy védett kritérium. „Az első bejegyzés alapján még nem beszélhetek etnikumról, de az ezt követő, a hírügynökség megkeresésére tett első sajtónyilatkozat már etnikumról beszél. Az első bejegyzés alapján ez azt jelentené, hogy én mint magánszemély, ha nemzeni szeretnék egy gyermeket, el kell mennem Florea úrhoz vagy egy közintézményhez, át kell esnem egy szociális felmérésen, s majd ők megmondják, hogy nemzhetek-e gyermeket vagy nem, illetve mennyi pénz kell ahhoz, hogy valakinek joga legyen gyermeket nemzeni. Ezek a kérdések a magánélet szférájához és a magánülethez való joghoz tartoznak, és ilyen szempontból elemezni fogjuk, hogy a polgármester kijelentése meghaladja-e vagy sem a szólásszabadság határait” – mondta a diszkriminációellenes hatóság elnöke. Hozátette: lehet vitatkozni ezekről a kérdésekről, például hogy a gyermeknevelési pótlékot hogyan vagy mire költik el, de nem lehet uszítani egy közösség ellen.

Tárgyalni kellene arról is, hogy milyen szerepe van az államnak az oktatás területén, a családvállalás vagy a szexuális nevelés kérdésében. Kapott már kritikát ezért, de akkor is úgy véli: a szexuális neveléssel foglalkozni kellene, s akkor talán Románia nem lenne európai szinten az első helyen a kiskorúak szülési arányával. „Ezek azok a témák, amikről egy társadalomban vitázni kell. Sokszor egy ilyen vita többszörösen érzékeny kérdéseket érint, ezért oda kell figyelniünk, amikor véleményformálók vagyunk vagy véleményt mondunk, már csak azért is, mert nem engedhető meg az általánosítás, az uszítás” – összegezte.

A szólásszabadság jogát felelősen gyakorolni

A közösségi oldalakon és beszélgetések során is sokszor felmerül, hogy hol vannak a szólásszabadság és a véleménynyilvánítás szabadságának határai akár közszereplők, akár újságírók esetében. Ezt a tanácsnak is meg kell állapítania az elé kerülő esetekben.

„Ezt minden esetben külön meg kell állapítani, bizonyos kritériumrendszer szerint, amelyet nem mi találunk ki, hanem az Európai Emberjogi Bíróság joggyakorlatából szűrjük le. Megnézzük, mi volt a témája az illető üzenetnek, milyen helyzetben teszik közzé, milyen minőségben beszélt vagy üzent az illető, mi volt a szándéka ezzel az üzenettel. Minden esetben külön elemezzük azt, hogy

jelen van-e az uszítás vagy nem, túlhaladt-e vagy sem az üzenet szólásszabadságon” – mondta Asztalos Csaba.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy az Országos Diszkriminációellenes Tanács hogyan működik együtt a sajtóval, s melyek azok a határok, amelyeket az újságíróknak (mind az írott, mind az audiovizuális médiában) ezen a területen nem kellene átlépniük.

„Úgy ítélem meg, hogy elég közvetlen módon kommunikálunk, van egy sajtóval foglalkozó részlegünk, de én magam és kollégáim is mindig rendelkezésére állunk a sajtónak, akárhányszor voltak kényes vagy kevésbé kényes kérdések. Fontos a sajtó szerepe a hátrányos megkülönböztetés megelőzésében és az intézmény tevékenységéről, illetve az egyes esetekről való tájékoztatásban. Ilyen szempontból nagyra értékelem az együttműködést a sajtóval, bár az is megtörtént, hogy magát a sajtót vagy sajtósokat marasztaltunk el, mert túllépték a szólásszabadság határait” – válaszolta a tanács elnöke.

„Ami a romániai magyar sajtót illeti, úgy érzem, egyes esetekben hátrányos megkülönböztetést tapasztalunk az újságírók részéről. Nem jutnak ezek az esetek nagy többségükben a tanács elé, mert nincs ki lefordítsa ezeket az anyagokat román nyelvre, ezt nehezebben tudjuk kezelni, de látam, átszűrődik az anyaországból a homofóbia, a romaellenesség, valamint az antiszemitizmus is. Úgy gondolom, hogy a romániai magyar sajtónak érzékenyebbnek kellene

lennie ezekre a témákra, mert magunk is kisebbségben élünk” – mondta Asztalos Csaba. Az a véleménye, hogy a hasonló eseteket a szakmának kellene kezelnie. A sajtó és a szólásszabadság nagyon fontos érték egy demokráciában, azonban a sajtónak mellőznie kell a hátrányos megkülönböztetés vagy a gyűlöletbeszéd használatát. A szólásszabadság határainak túllépését is tudnia kellene kezelni a szakmának, s ha nem tud önmérsékletet tanúsítani, akkor az állam közbelép. Asztalos Csaba hoztátette: az önkontrollban és az önszabályzásban hisz, és abban, hogy azoknak, akik sajtós hivatásra készülnek, tanulniuk kell a szólásszabadság határainak, az esélyegyenlőségről, a gyűlöletbeszédéről, hiszen az ő szólásszabadságuk határai nagyon tágak, de ezt a jogot csak felelősen lehet gyakorolni. Mint mondta: „Ha valaki felelőtlenül gyakorolja a szólásszabadság jogát, főleg a sajtósok, akkor épp ezt a jogot ítélik halálra.”

FRIED NOÉMI LUJZA

ALFÖLDI IMRE

Tejfoggal kőbe (22.)

Regényes önéletrajzi krónika apámról s magamról

Az 1924-ben Nagyváradon született krónikaíró annak a Mozog Nagy Imrének a fia, akinek önéletírását Jár a baka, jár címmel közöltük folyóiratunk 2016–17-beli számaiban. Az Alföldi Imre írói álnevet használó ifjabbik Nagy Imre emlékiratai édesapja hagyatékával együtt kerültek hozzánk. A vaskos gépiratköteg élére szerzünk a következő, sokat sejtető megjegyzést fűzve: „Egy hegedűművésznek készülő, de végül is közepszerű írásipari dolgozóvá kisiklott váradi fiatalember emlékeiből.” A gyermek- és ifjúkorát, tanulóéveit Váradon töltő fiatalember ígéretesnek tűnő zenei pályafutását a második világháború végén – leventeként – a frontra kerülés, majd a hadifogság pokla törte meg. Kalandos úton hazavergődve, mintegy pótcselekvésként állt be „írásiipari dolgozó”-nak. Újságíróként előbb szülővárosában tevékenykedett, majd Budapestre költözve különböző lapok, illetve a Rádiókabaré munkatársa lett. Krimiszerzőként öt kötete jelent meg, részint a Népszava kiadásában. Önéletírásának sorozatban közlendő részleteit a születésétől 1947-ig terjedő időszakból válogattuk.

Sz. A.

A NAC focicsapata Franciaországban és Svájcban turnézott ezen a télen, sikeresen. A város vezetősége bankettel tisztelte meg a csapatot hazatérése után, a román hatóságok pedig azzal, hogy felfüggesztették a játékjogát! Hogy miért? Mert a csapat NAC-ként, nem pedig a betűszó román megfelelője, CAO néven szerepelt az említett országokban. Így is írtak róla dicshimnuszokat a francia és a svájci sportlapok: „Jó csapat a NAC!” (...) A csapatnak azt is a szemére vetették, hogy a „labdarúgók a pályán magyarul beszéltek egymással”. Egyébként volt köztük több olyan játékos, aki magyar vagy magyar anyanyelvű zsidó létére nem is tudott másképp, csak magyarul. Dinu Cezianu párizsi román nagykövet, aki a feljelentést fogalmazta a váradi labdarúgók ellen, ezt is irredentizmusnak bélyegezte. Nem zavarta az sem,

hogy Nicolae Titulescu, aki ekkor már hírneves román politikus volt, Genfben melegen gratulált a csapat tagjainak, Bodolával az élen, és nem volt a Cezianu úréhoz hasonló kifogása. (...)

Mintha csak az 1933. tavaszi nagy árvíz főpróbáját tartotta volna a természet, úgy elöntött mindent Várad környékén az 1932. tavaszi, március-áprilisi áradás! Elsodorta a mezei vetéseket, éhínség rémét festve az amúgy is nyomorúságos népesség elé. Erdélyben elúsztak a vasúti hidak a nagy vizekben, csak átszállásokkal lehetett a CFR utasainak közlekedniük. Váradon víz alá került a Weisz-, a Pogány- és az Őssi-telep, az utóbbi szinte minden esztendőben, mert alacsonyan feküdt, a Körös árterületén. A Félixfürdőt viszont a Pece árasztotta el. Mikor kissé elvonult az ár, s dolgozni lehetett a Várad környéki talajon, Ardos Frigyes tanár irányításával ásatások kezdődtek, az archeológiai leletek feltárása, a sírok, a régi fegyverek stb. fölfedezése céljából. A román hatóságok támogatták a munkát, mert a dáko-román elmélet bizonyítását remélték a munkálatoktól, de Ardos tanár úrék egyelőre csak feltételezett avar sírokra bukkantak, amitől rögvest lelohadt a hivatalok segítő buzgalma. (...)

Az állami szervezeteknek újra csak elfogyott a pénzük. A nyugdíjak már hosszabb idő óta sohase érkeztek meg idejére, főképp a városnál. Volt, aki kapta, volt, aki nem. Hogy a zúgolódást és a föltételezett részrehajlást elkerüljék, a városházán kitalálták, hogy a hónap elején kisorsolják a fizetést! Akinek szerencséje van, megkapja, akinek nincs, vár, amíg lesz pénz... Hírek terjedtek el a városban nyugdíjasokról, pedagógusokról, akik az éhségtől összeestek munka közben vagy az utcán. Egy munkanélküli cipészsegéd elmezavarában vaktában lövöldözni kezdett az ártatlan járókelőkre. Petrikás Mihály volt, a Nilgesz-telepről. Utána öngyilkosságot követett el. Egy éhen halt nyugdíjas holttestét a pénzügyigazgatóság épületében fedezték fel. Tudor Simionescu volt a neve, 66 évesen hunyt el. Az Ulmann irányította illegális kommunisták azonnal megjelentek röpcéduláikkal, kihasználható az elkeseredett közhangulat. (...)

Anyámat mélyen érintette, hogy az érolaszi Kövessy István nyerte a *Nagyvárad* tomboláján a komplett hálószobabútort. „Jobb helyre jött volna mihozzánk – mondta sóhajtozva –, ha meglesz az új ház, oda nagyon kellene!” Mikor e sorokat írom, édesanyám már nem él, de az 1919-ben vásárolt első és utolsó, szüette hálószobabútorunk még mindig ott vár az elkerülhetetlen enyészetre (cserére már nem!), sógornőm gondozásában, a volt szülői házban. A ház is enyészetre, lebontásra vár, omladozva, beroggyant cseréptetejével. Ki bolond olyan házra költeni, amelyikről minden évben azt közlik, mint a mi valaha oly kedves, szép, „úrias” szülői házunkról, hogy „ez évben szánálva lesz”. És újra csak marad, már szinte csak néhányadmagával, egyedül, hiszen már a régi Temető utca sincs...

Zoltán bátyám a Gojdu líceum magyar tagozatán elsőéves diák lett 1932-ben, de nem volt teljesen egészséges. A tüdőgyulladás maradványaként időnkint kisebb hőemelkedései voltak, az orvos enyhe tüdőcsúcshurutot állapított meg, kilátásba helyezve, hogy ha nem javul az állapota, egy időre legalábbis ajánlatos lesz kivenni őt az iskolai félnapos hátgörnyesztésből. Ez az akkor még csak félig-meddig komolyan veendő betegségtudat oszthatta meg a figyelmét: az első tanévben eléggé közepes tanulmányi eredményt ért el. Én ez év őszétől kerülhettem, 8. évemben a Jakab utcai református

általános iskola első osztályába. Zeneiskolai tanulmányaimmal szépen haladtam, csak nem nagyon szerettem gyakorolni, főleg skálázni nem.

A Katolikus Kör mozitermében háromnapos kiállításon „világszenzációt” mutatott be egy német mérnök: mosógépet! Gépet, amibe csak bele kell tennie a háziasszonynak a meleg vizet, valamiféle tisztítószerrel meg a szennyes ruhát, és a gép öt perc alatt fehérre mosta az egészet! Hittük is, nem is. A kiállítás látogatói magukkal hozhattak mosandó ruhát, s a mérnök ezek tisztításával mutatta be találmányának eredményes működését.

A fölszaporodó műkedvelő előadásokra is kiterjesztették a cenzúrát. Ettől fogva huszonegy nappal előbb be kellett küldeni a műkedvelő rendezvények műsorát, szövegét Bukarestbe (!), egy külön erre a célra létrehozott központi intézménybe, és megvárni az engedélyt. Ez jelentősen megcsappantotta a különféle egyletek és egyházi önképzőkörök rendezvényeinek a számát, mert ha meg is jött az engedély, első kérésre, vita nélkül, akkor is előfordult – a nagy tömegű anyag összetorlódása következtében – a háromhetes határidő túllépése, a rendezvények, előadások időpontjának bizonytalansága s emiatt az egész engedélyezett műsor bemutatásának elmaradása. Az eredetileg jelzett időpontot is tartani kellett volna, mert a bukaresti engedélyező hivatal nemcsak a műsor anyagát hagyta jóvá, egyúttal ki is

küldött az érintett megyéből, városból valakit, ellenőrizni, hogy azt adják-e elő valóban, amit engedélyeztek. Ha az engedély lekéste a bemutatató időpontját, nagy zavar támadt: Mikorra halasztódjék? Az új időpontot hol jelentsék be? Később valamit enyhült a dolog azáltal, hogy az egyházi jellegű rendezvények ügyeit hamarabb, simábban elintézték, mint mondjuk, a munkásotthon, a szociáldemokrata párt vagy a Gutenberg-dalkör előadásának engedélyezését.

A *Nagyvárad* hasábjain nagy feltűnést keltett Katona Béla újságíró *Egy tavaszi délután a csucsai kastélyban* című beszámolója az Octavian Gogánál tett látogatásáról. (*Nagyvárad*, 1932. május 7.) Goga elmesélte, hol lakott Ady annak idején a kis kétszobás kerti lakásban, azután pesti találkozásait Ignotusszal, Móricz Zsigmonddal, Adyval, Babitscsal és Schöpflinnel. Ady azt mondta – állítólag – Gogának a szép csucsai kertben: „egyszer még a tiétek lesz Erdély!” A cikk további része Szabó Dezsőről, a Goga által nagyra becsült „prózaíró Adyról”, Gogának Jászival való találkozásáról, valamint a csucsai kastély új urának Bölöni Györggyel, Molnár Ferencsel való találkozásairól, végül aktuális politikai kérdésekről szól. (...)

Az állam minden módon növelni kezdte a bevételeit, a lakosság terhére. Bevezették a kenyérrre ragasztandó és a vásárló által megfizetendő „kenyérbélyeget”. Ekkoriban szigorították meg az ablakokba kitett magánhirdetések vagy -közlemények (pl. „Ez a ház eladó!”, „Egy szűk nadrág eladó! Bővebbet hátul az udvarban!”) illetékbélyeggel való adóztatását. És mivel a román hadseregnek is sok pénzre volt szüksége a modernizáláshoz, bevezették a „repülőbélyegeket”. Ezeket külön meg kellett fizetni és föl kellett ragasztani levelezőlapra, nyomtatványokra, szórakozóhelyek jegyeire, vonatjegyre, táviratokra, kérvényekre, engedélyekre, sorsjegyekre, kártyákra, parfümökre (külföldi luxuscikkekre dupla értékben!), még a pezsgőfogyasztás is repülőbélyegkötelessé vált. Az üzletek záróráját jelző, minden boltbejáraton lógó táblákra is repülőbélyeget kellett felnyalni, meghatározott értékben. (...) Június elején a Iorga-kormány lemondott, a király hazahívta külföldről Nicolae Titulescut és megakartta bízni kormányalakítással, de nem egyeztek meg. Végül is egy Alexandru Vaida-Voevod vezette kabinet jött össze, Iorga pedig a fasiszta Cuza professzorral és a vasgár-

dista Zelea Codreanuval kezdett egyezkedő tárgyalásokat! (...)

1932 júniusa nekem is hozott valami emlékezeteset. A Lápossy-zeneiskola június 26-án, vasárnap este 7 órakor tartotta évadzáró növendék-hangversenyét, és én kézhez kaptam a beígért, kétévi tanulmányaim sikerességét bizonyító okiratot. Idézem érdemjegyeimet: hegedű – kitűnő, magaviselet – példás, szorgalom – kitartó, kottaírás és -olvasás – kitűnő. Aláírva Szathmáry Endréné, a vizsgabizottság elnöke, Király Mária titkár és Lápossy Erzsébet zenetanár. Alul nagy román nyelvű pecsét: „Școala de muzică Lăpossy. Fondat: 1918. Oradea-Mare.” A záróünnepélyen én Charles Dancla egyik polkáját játszottam. Az iskolai zenekar a kötelező román királyhimnuszon kívül Rossini *A sevillei borbély* nyitányát, illetve Delibes *Balladáját*, *Zenélő óráját* és *Mazurkáját* adta elő. Én egyívású növendéktársaimmal együtt csak a következő évben kerülhettem a zenekar tagjai közé. Különös, így visszatekintve, a *Nagyvárad* 1932. június 28-i számában a lap beszámolója a növendék-hangversenyéről. A cikk áttekintést nyújt a jó nevű intézmény XIV. évének rangos voltáról. Utána azt írja a cikk szerzője: „A sikeresen vizsgázók közül nyilvánosan megdicsérünk egynéhányat. A fiúk közül: Mocan Romeo, Szabó Károly, Süle János, Beck Pál, Nagy Imre (ez én volnék...), Schüch Dezső, Mocan Traian, Tolvay Gyula stb.” Hogy mi ebben az érdekes? Az, hogy a fiúk közül a sikeres fellépők között említi a Mocan testvéreket, Romeót

és Traiant, pedig ők nem szerepeltek a koncerten! Egyáltalán, a tíz-húsz növendék között egy-két román, ha akadt, de annak a neve is csak többnyire az újságcikkekben tűnt fel. Hadd lássák a hatóságok, a városi kulturális tanács, meg akiket illet: a Lápossy-zeneiskola egyformán terjeszti a zenekultúrát románoknak, magyaroknak. Lápossy Erzsébet tanárnőn ez nem is múltott volna, de aki nem iratkozik be, azt mire lehet nevelni, tanítani?... Egy ugyanebben a lapszámban megjelent tudósítás szerint egy Drăgan nevű

orsovai tanár nagy olvasói visszhangot kiváltó cikksorozatában „barbár nyershúsevőknek” titulálta a magyarságot.

(Folytatjuk)

A szöveget gondozta és szerkesztette
SZILÁGYI ALADÁR

MAGYARI SÁRA ROVATA

Házasság vagy sem?

Tandem

Februárban van a házasság hete, így ebben a hónapban ezt a témát boncolgatjuk. Mit jelent házasnak lenni: nyelvileg, elvileg, vallási szempontok alapján, és a mindennapokban? Miért csökken a házasságot kötők száma, és miért nő a válásoké? Divatos ideológiák befolyásolják vagy sem a nőülést, férjhez menést, esetleg valami egészen más? Kell-e, szükséges-e a házasság intézménye az egyénnek, a közösségnek, vagy cseréljük le valami másra? Válaszaink nem lesznek egyértelmű receptek, csak lehetőségek, általános emberi sorsok arról, hogyan találjuk meg egymást, majd hogyan veszítjük is el.

(Magyari Sára)

Házasságot kötni, házasnak lenni azt jelenti, hogy egy házban, egy háztartásban él egy pár. És már ebből is igen sok probléma adódhat, mert ki kell bírni a másik felet: nappal is, éjjel is. Ott van az az egy kiló só, amit el kell közösen fogyasztani ahhoz, lássuk, ki az az ember, akivel összekötöttük az életünket. Ráadásul ott van egy-két ígéret, egy igazolás is, ami arra emlékeztet, arról tanúskodik, az a két ember össze van kötve. Írnám, össze is tartozik, együtt is fog működni, szeretni is fogja egymást, segíteni is, meg támogatni, na de lássuk be, ez nem pont így van a valóságban.

Szóval a házasságról sokan úgy gondolkodnak, hogy van egy közös élettér és van egy papír, ami már eleve félelmetes a legtöbb ember számára. Állítólag a mai fiatalok azért nem kötnek házasságot, mert félnek elköteleződni, felelősséget vállalni, de már az összeköltözés (lásd vadházasság) sem annyira divat, mert az is macerával jár. S persze egyre több olyan elmélet is napvilágot lát, hogy ma már hosszú távon (holtomiglan, holtáiglan) nem is működhetnek a párkapcsolatok, mert az ember változik, az emberné meg más irányba

MAGYARI SÁRA (1976, Nagybodófalva) nyelvész, újságíró, a PKE docense. Tanulmányait Nagyváradon (I. Vulcan Tanítóképző, Ady Endre Sajtókollégium), Temesváron (Művészeti Iskola) és Kolozsváron (BBTE) végezte. Rovatai vannak a Román Rádió temesvári adásában, a Nyugati Jelenben, az E-nyelv Magazinban, a MŰRE lapjában. Kötete: Takázás (esszék, publicisztikák, MŰRE, 2018).

KOCSIK ZOLTÁN (1982, Arad) a temesvári Gerhardinum – Római Katolikus Teológiai Líceum igazgatója, templomigazgató.

megy el; vagy a házasság a férfiak életét meghosszabbítja, a nőket meg rövidíti; a legyél önmagad feladatával nem egyeztethető össze, hogy a másik is önmaga szeretne lenni, és így tovább. Tény, hogy csökken a házasságot kötők száma, és nő a válásoké. Persze az is tény, hogy ma az emberek önállóan is boldogulnak:

a férfiak tudnak főzni vagy esznek a munkahelyi étkezdében, a nők keresnek annyit, hogy el tudják tartani magukat, esetleg az utódaikat is. S ha a pár földjei nem fekszenek egymás mellett, akkor ők maguk minek feküdnének. Elválni sem olyan macerás, meg sem köveznek érte, de még csak meg sem bélyegeznek, szóval, amit Isten egybekötött, azt az ember igen könnyen szétszakíthatja – látszólag – különösebb következmények nélkül. Másik oldalról meg az is körvonalazódik, hogy egyre több a magányos, depressziós ember. Állítólag a depresszió a szeretethiánnyal, a magányossal és a szomorúsággal is összefügg.

A társadalom oldaláról egyértelműnek látszik a dolog: mert itt alap a család, ennek meg a házasság a bázisa. Úgy tűnik, a gazdasági mutatók is azt bizonyítják, az egy fedél alatt élők kevesebb energiát fogyasztanak, nagyobb jövedelemre tesznek szert, kényelmesebben élnek, mint az egyedül élők. De ettől még a válások vagy a szinglik száma nő. Valószínűleg számukra mégsem a társadalmi és a gazdasági mutatók a fontosak, hanem valami más. Na de mi? Mi a csuda?! Mert közben az egyedülállók vagy az elváltak sem olyan túl boldogok, meg nem is annyira önmegvalósultak a mi környezetünkben. Azt hiszem, az egyéni – és főleg a rosszul értelmezett – boldogság-párkapcsolat kettősségében keresendő a válasz.

A mainstream ideológiák a boldogságot az egyén nyakába varrják: vagy azt tételezik, hogy én vagyok a saját boldogságomért a felelős, vagy azt, hogy te. Így a házasságban, párkapcsolatban vagy azon dolgozunk (egyedül), hogy boldogok legyünk, vagy a másiktól várjuk el, hogy boldoggá tegyen. Meg különben is ennek a boldogságkeresésnek akkora feneket kerítünk mostanában, hogy még egy boldog Romániát is megálmodtak nekünk. Ismét.

Pedig a házassági esküben egészen más dolgokat ígérgetünk meg egymásnak: szeretetet, hűséget, egymással való megelégedést, türelmet, empátiát (véle tűrök, véle szenvedek, őt sem boldog, sem boldogtalan állapotában el nem hagyom), egymás gondviselését/segítését, az egymással való szentülélést (nem feltétlenül vallásos értelemben). Ezek a valóságban tettek: munka, odafigyelés, tanulás, önmagam kissé háttérbe szorítása; bizalom is, meg közös tervezés is. Egy

csomó olyan dolog, amelyre a legtöbben ma képtelenek. Valahol az elmúlt évtizedekben egészen egyszerűen elfelejtettünk együttműködni, s helyette elhittük, hogy egyedül vagy egy újabb másikkal majd jobb lesz – nekem, az egyénnek. S aztán nem-hogy a másik felé nem találjuk az utat, de még önmagunk felé sem, de így legalább egyik sem veszíthető el. Vagy mégis?!

(Kocsik Zoltán)

A házasság manapság krízisen megy keresztül. Egyrészt idejétmúltnak tűnik, másrészt pedig jobbat még nem találtak ki ennél. Ezért vergődik a szükséges vagy nem szükséges pólusok között. Van, aki szentnek tartja, de van, aki nagy teherként menekül tőle.

A házasság az egy házban élő férfi és nő kapcsolatát fejezi ki. Ezt a jelentést magyarázza meg mélyebben a házastárs szavunk is. Nem csak egy személy, aki velem egy házban él, hanem egy olyan ember, aki velem sorsközösséget vállal. Tulajdonképpen ez a sorsközösség szó világít rá egészen komolyan a házasság elvi dimenziójára. Egy személy, akivel megoszthatom örömeimet, bánatomat, töprengéseimet, terveimet, életem minden pillanatát. Az a személy, aki engem boldoggá tesz és segít a kiteljesedésben. Az a személy, aki nélkül fél ember lennék.

Ha vallásilag közelítek a házasság fogalmához, akkor ezt erkölcsi, dog-

matikai és egyházjogi szempontból kell körüljárnom. A házasság fogalma minden vallásban fellelhető. Nem tipikusan keresztény értékeket képviselő életforma. Természeti törvényként van jelen a világban. A zsidó és a keresztény kultúrkör az egy férfi és egy nő kapcsolatában látja a házasságot. Az iszlám megengedi a többnejűséget. Egyes ázsiai törzsi vallásoknál megengedett a nőnek, hogy több férje legyen. Természetesen az a cél, hogy felelős kapcsolat legyen. Ha a zsidó-keresztény társadalomban gondolkodunk, akkor a Teremtés/Mózes első könyvében található teremtéstörténetet kell tüzetesen átgondolni és szimbolikáját csemegézni. „Ezért a férfi elhagyja apját és anyját és feleségéhez ragaszkodik, s a kettő egy test lesz.” (Ter 2,24). Elhagyja eddigi családját és megalapítja a sajátját. Már senki sem számít: csak én és a házastársam. A magunk talpára állunk.

Ha a katolikus és az ortodox dogmatikát nézem, akkor Jézus ezt a szeretetkapcsolatot szentségi rangra emeli. Jézus segít megélni a házasságot a maga teljes valóságában. A nehéz helyzetekben és az öröm pillanataiban egyaránt mellettünk van. Ez a titka a keresztény házasságkötésnek. Isten ott van a házasságban. Megáldja a házastársak mindennapjait. Segít egymást szeretni, elfogadni, megbecsülni és egymásnak megbocsátani. Erőt ad a házassági köteleességek teljesítéséhez.

A katolikus egyházjog a következőképpen tapint rá a házasság törvényi dimenziójára. Ennek értelmében a házasság egy férfi és egy nő kapcsolata, amelynek alapja a szeretet és a hűség, célja pedig a kölcsönös boldoggá tevés, nyitottság a gyermekek nemzésére és felnevelésére. A szeretet és a hűség szó a mai ember számára elveszítette mély értelmét és üres, édeskés, néha azt mondhatnám, émelygős kifejezéssé vált. Valakit szeretni annyit jelent, mint elfogadni úgy, amilyen, és nem akarni őt semmiképpen erőszakosan a saját ízlésem szerint megváltoztatni. A hűség jelentése és mélysége teljesen megrémiszi a mai embert. Valaki mellett maradni, míg a halál el nem választ? Életem végéig? Jó- és balsorsban? Ezek nem csak formális szavak, amelyeket valaki a házasságkötéskor meghatódottan elrebeg. Ez egy életforma. Magamat szorosán a társamhoz kötöm. Ezáltal megteremttem számára a stabilitást. Egy életre és nem egy bizonyos időszakra. A házastársam rám hagyatkozhat. Biz-

tos pont vagyok számára bármikor. De azt tapasztaljuk, hogy hiányzik a felelősségvállalás és az elköteleződés. A mai posztmodern ember önmagát akarja megvalósítani. Fontos számára a karrier, az elismerés, az önmaga önző vágyainak a hajhászása. Én vagyok a fontos. A férjem vagy a feleségem akadály lehet abban, hogy kiteljesedjem. Nem lesz elég időm és energiám a magam dolgaira. Mindaddig elfogadok valakit, amíg nem kell kilépnem a magam kis komfortzónájából.

Számos fiatal nem mer házasságot kötni. Mi lesz, ha nem ő az igazi? Annyi tönkrement házasságot látnak, hogy félnek kimondani a boldogító igent. Talán többen éppen a saját szülei negatív példája miatt nem képesek megtenni ezt a lépést. Mi lesz, ha én is úgy járok, mint a szüleim? Kínlódjak valakivel egy életen keresztül? Á, nem! Az élet túl értékes ahhoz, hogy valaki azt tönkretégye számomra! Másrészt viszont nagyon is vágnak a biztos kapcsolatra, azonban nem merik megtenni az egyszerű nagy lépést.

A mai világ az élettársi kapcsolatok és a próbaházasságok korát éli. Kipróbálok. Ha beválik, akkor majd egypár év múlva összeházasodunk. Igen ám, de az idő telik! Vagy egymásra unnak, vagy egy szétválás után már nem is mernek új kapcsolatot kezdeni. Valahogy a házassági kapcsolatokban is megjelenik a konzumizmus. Ha már nem jó, akkor eldobom. Veszek másikat. Kicserélem. Mindig abba lehet hagyni. Ezek-

ben a menekülési utakban csak éppen azt nem veszem észre, hogy érzelmileg kötődöm valakihez. Nem vagyok tudatában, hogy emberek érzéseivel nem szabad játszani. Súlyosan megsebesíthetem a lelkét olyannyira, hogy soha az életben nem lesz képes megbízni valakiben vagy egy személy szavait, netalán érzéseit komolyan venni. Érzelmileg fogyatékosná teszem.

Mielőtt a válás bekövetkeznék, megbocsáthatnék a másiknak. Új lehetőséget adhatnék neki. Többször észrevettem, hogy a házastársak önmagukról és a házastársukról egy ideális képet festenek. Nem gondolnak arra, hogy a házastársnak nemcsak erényei lehetnek, hanem hibái is. A feleségem nem a hercegkisasszony, a férjem nem a fehér lovon ülő herceg. Ember, akinek rengeteg jó tulajdonsága van, de tömérdek hibája is. Egyszerűen ember. Engedjem meg neki, hogy hibázzon, és ne tegyek neki örökké szemrehányást! Bocsássak meg neki!

Szinte harcot vív manapság egymással a tradicionális házasság fogalma a divatos vagy másképpen szólva emancipált egynemű élettársi kapcsolattal is. Aki a hagyományos családmodellt támogatja, azt könnyen intoleránsnak bélyegzik meg. Az egyházban és a vallási közösségekben is felme-

rül a dilemma, legyünk türelmesebbek a másképp gondolkodókkal szemben. Sokszor éppen az egyháziak vagy hívő emberek nem állnak ki a házasság fogalma mellett, mivel akkor maradnak titulálják őket. Többször szoktam jelezni, hogy a tolerancia nem azt jelenti, hogy feladjuk saját értékeinket.

A közösségnek szüksége van házastársakra. Az egyén a házasság intézményén keresztül teljesedik ki és lel igazi, biztos társra. Talán több példaképet kellene állítani a társadalom és a felnövekvő generációk elé. Kevesebbet kellene beszélni a házasság nehézségeiről, mint annak szépségeiről. A házasság életet ad a társadalomnak. Nyitott a gyermekre, a jövőre, a növekedésre. A házasságot fel lehet cserélni sokféle életmodellre, de tartósan egyik sem állja meg a helyét. Ennél jobbat még nem találtak ki.

Kaláka 50 – múlt, ami összetart, jövő, ami húz tovább

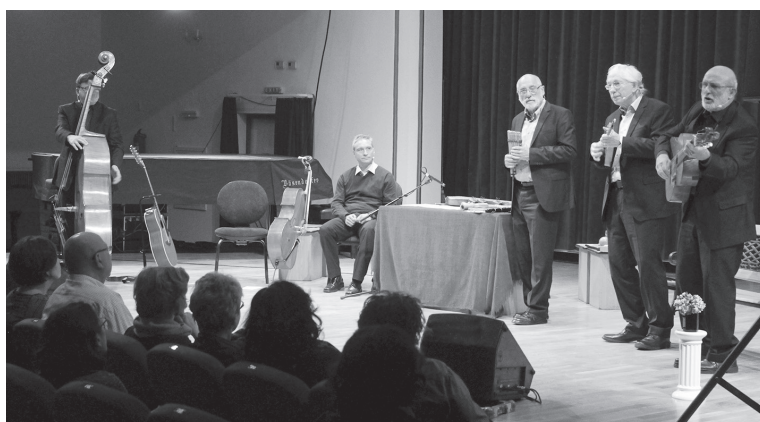
Beszélgetés Gryllus Dániellel

Kultúra

A Kaláka zenekar 50. születésnapját ünnepelte tavaly. Vérbeli vándorzenészek módjára sokféle játszottak. A jubileumi évben több ízben is felléptek Nagyváradon, ahová mindig szívesen jönnek. November 1-én a *Várad* folyóirat meghívására érkeztek a kalákások és Bogdán Zsolt színművész. *Van-nak vidékek* című Kányádi Sándor-műsorukat mutatták be a nagyváradi közönségnek a filharmóniában, az előadást itt játszották harmadik alkalommal a budapesti Vigadó és a Kolozsvári Állami Magyar Színház után. E látogatás alkalmával beszélgettünk Gryllus Dániellel. Mesélt a Kaláka mindennapjairól, versekről, Latinovits Zoltánról, valamint atyai jóbarátjukról, Kányádi Sándorról.

Ha summázni kellene a Kaláka zenekar ötven esztendejét, hogyan foglalná össze, miként jellemezné?

Összefoglalni mindezt izgalmas dolog – akkor is, ha az embernek van rá egy éve, akkor is, ha csupán két-három perce. Szóval egy évig is mesélhetnék róla, és akár egyetlen percben is elintézhetném azzal, hogy jó ügyben szövetkeztünk, hogy elkezdünk énekelni. Nagyon hamar fölkapott minket a hír és adtak kézről kézre. Aztán persze komolyo-

Fotók: FRIED NOÉMI LUJZA

dott a dolog, szélesedett a generáció, játszottunk már gyerekeknek is, felnőtteknek is. Irodalmi estek, színházak, koncertek jöttek. Elindultak a külföldi koncertezések is. Mára ott tartunk ötven év után, hogy úgy érzem, szellemiségében nem sok változott, ugyanúgy a verseket akarjuk tállalni zenei módon, csak legfeljebb most már van ezervalahány dalunk, jó néhány lemezünk, jártunk több mint negyven országban, játszottunk mindenféle közönségnek, magyar ajkúaknak és nem magyar ajkúaknak, gyermekeknek és felnőtteknek, öregeknek, sokaknak, akik már nincsenek is közöttünk, és fiataloknak.

Mesélne kicsit részletesebben a kezdetekről? Hogyan alakult meg a Kaláka, hogyan kezdődött ez az egész „verseklés”?

A Kaláka kezdete jóval a Kaláka megalakulása előttre nyúlik vissza, mert egy általános iskolába jártunk mindannyian, amelyet Kodály Zoltán alapított. Ez a Lorántffy Zenei Általános Iskola adott egy olyan alapot, zenei anyanyelvet, kultúrát, ami – azt hiszem – valamennyiünknek afféle tápanyag lelkileg is, zeneileg is. Jóllehet ott nem zenészeket akartak képezni, hanem zeneszerető embereket, s azok közül néhányan zenészek lettek, néhányan meg nem. Közülünk hárman is műegyetememet végeztünk itt a csapatból, tehát nem feltétlenül zenei pályára készültünk. És amikor a hatvanas évek végén nagyon sok ilyen együttes alakult, szóltam Mikó Pistának, hogy csináljunk egy együttest. Mikó Pista színészként sokkal ismertebb, mint dalszerzőként, de ő már a Kaláka alapítása előtt is énekelt verseket. Vilmos volt a másik alapító tag, eleinte volt egy lány is a zenekarban. '69 novemberében elkezdtünk játszani. Mindjárt volt egy bemutatkozó alkalmunk a Tolcsvay Klubban, a Bem rakparton '69 decemberében. Utána már alakult magától a dolog. Hívtak minket ide-oda, rádió, tévé stb. Nagyon fura, egyáltalán nem gondoltuk, hogy ezzel a műfajjal valamiféle vákuumba megyünk bele, és hogy ez nagyon sok embernek lesz kedves.

A versek kiválogatása hogyan történt? Mindenki vitte azt a szöveget, ami közel állt hozzá?

Ez az egyik lehetőség, hogy mindenki hozza a kedves versét, vagy rátalál valamire, amire ír egy dalt, vagy lehet valamit céltudatosan választani. Amikor összeállítottuk a Kosztolányi-anyagot, vagy a Szabó Lőrinc-albumot, vagy a József Attilát, Arany Jánost, az életműből válogattunk. Amikor pedig fölkerést kaptunk tematikus anyagra, mint a *Nálatok laknak-e állatok?* esetében, akkor aszerint válogattunk. Vagy ott van például a *Ragyog a mindenség – Erdélyi gyermekversantológia*, melyet Csíkyszeredában a Gutenberg Kiadó jelentetett meg. Ők felkínáltak nekünk 24 költőtől egy válogatást, és mi abból mazsoláztunk. Ezek a lehetséges változatok versválogatásra. Van olyan is, hogy konkrétan, mondjuk, tévéműsorhoz vagy színházi, irodalmi esthez kérnek valamit, szólnak, hogy ehhez kéne egy nóta, írjátok meg. És akkor az ember megpróbálja valahogy lelkileg összhangba hozni saját magával, hogy szeresse azt a verset. Igazából mind az 1300-1400 nótának megvan a maga története. Ezen

a mai esten is volt olyan dal, amit Sándor bácsi akkor ajánlott, amikor az első dél-amerikai turnénkra mentünk. Máskor egy esküvő miatt született az az ötlete, hogy elénekelhetnénk a *Két nyárfát*. Egy másik alkalommal ajánlotta a *Kuplé a vörös villamosról*-t. Amikor meg a *Nálatok laknak-e állatok?* albumra készültünk, adott néhány állatverset. Mindnek más a története. Ahogy nincsen átlagos nap az életünkben, mert nem mondhatom, hogy ez most átlagos, hogy Nagyváradon vagyunk, de az sem volt az, hogy tegnap a Deák téri templomban játszottunk, holnap meg szabadnap lesz. Azelőtt repültünk, koncerteztünk Dél-Amerikában, jövő héten lesz egy lemezmegjelenés meg sajtótájékoztató, gyerekeknek koncert, aztán Pécsre utazunk, Horvátországba, majd Isztambulban játszunk. Szóval tényleg nincsen átlagos napunk, hol itt vagyunk, hol ott, ahogy adódik az életben.

Olyan is előfordul, hogy előbb születik egy muzsika, és ahhoz keresnek „megfelelő” verset?

Az utóbbi ritkább. Írtam azért néhány ilyet. Mondjuk, Lackfi Jánossal voltak ilyen jellegű karácsonyi dalaink. Ez jobbára karácsonyi meglepetés volt. December 25-én, délelőtt átküldtem neki egy dallamot, ő válaszolt rá verssel, és akkor azt este elénekeljük közösen. De nem ez a jellemző. Az esetek döntő többségében van egy vers, és ahogy azt egyszer Kányádi Sándor bácsi írta, nekiállunk belőle „kimuzsikálni a benne lévő eredeti dallamot”.

Felosztható-e korszakokra a Kaláka munkássága?

Szerintem nem. Nem hiszem. Legfeljebb egyes tagcserékkel, beleértve azt is, hogy milyen volt a hangzásban a nagybőgő, vagy hogy volt-e tenor avagy nem. Ám maga a lényeg, a versekhez való közeledésünk, zeneszerzői és előadói hozzáállásunk nem sokat változott. Ez kezdetektől így volt. Eléneke-lünk valamit, mint ahogy ezen a mai estén is, és mindenki azt mondja: „Hú, de nagy költő ez a Kányádi Sándor”.

Megosztana olvasóinkkal néhány emléket azokból, amelyek Kányádi Sándorhoz fűzik?

Ó, hát mindjárt a megismerkedés fura volt. Amikor 1981-ben abban a szerencsés helyzetben voltunk, hogy Erdélyben turnézhattunk, 24 koncertünk volt – Varga Vilmos színművész közreműködésével, a nagyváradi színház szervezésében –, és akkor Csíkszeredában Ferenczes Pista költő barátunk föl-tett egy lemezt, *Az elveszett követ* című Kányádi-verset a költő saját előadásában. Azt mondta, ezt nektek el kéne énekelni. A következőkben elénekeltük. Utána talákoztunk Sándor bácsival. Csak hallgattuk ámulva a szavait. Ő nagy mesélő volt. Hogy beszélgettünk, azt túlzás lenne így első-re mondani. Lenyűgöző volt. Nekünk fontos volt az, hogy verseket kaptunk tőle, sokszor úgy is, hogy ő ajánlotta, ezt vagy azt énekeljük el, ahogy az előbb is említettem, s ami aztán benmaradt a repertoárban, és nem alkalmi vers lett. Szó-

A Kányádi-est előadói: a Gryllus fivérek, Bogdán Zsolt, Radványi Balázs és Becze Gábor

val sok olyan alkalom volt, amikor tőle kaptunk verset. És sokszor léptünk fel közösen. Atyai jóbarátként tisztelhattuk őt. Sokat jártunk Magyarországgal szomszédos országok magyar közösségeiben. Furcsa ez a kifejezés, hogy határon túl. Ő mondta mindig, hogy innen nézve az a határon túl, onnan nézve ez. Mondhatom azt, hogy a nyolcvanas évek közepe óta nincsen Kaláka-koncert Kányádi-dal nélkül, akár gyermekműsor, akár esti koncert legyen. Játszottunk mi önálló Kányádi-estet régebben is, csak nem ilyen scenírozott irodalmi est formájában, ahogyan most Bogdán Zsolttal színpadra léptünk. Két alkalommal, a budapesti Vigadóban és a kolozsvári színházban játszottuk a *Vannak vidékek*-et. Most pedig ide, Nagyváradra kaptunk meghívást. Reméljük, hogy még fogjuk játszani. Szeretjük idézni, emlegetni Sándor bácsi mondásait. Ugye, például azt, ami a mi közönségünkre vonatkozik: „karonülőtől botra támaszkodóig”. Vagy: „nincsen gyerekvers meg felnőttvers, csak jó vers meg rossz vers van”. A műfordításról azt mondta: „senki sem tud műfordítást készíteni a saját költői színvonala fölött”. Ez is nagyon fontos gondolata volt. Meg az, hogy a műfordítás „a leghazafiasabb cselekedet, mert aki költészetre vállalkozik, az még lehet, hogy Nobel-díjra kacsingat vagy világhírre, de aki műfordító, az a saját népének kultúráját gazdagítja”. Egy csomó ilyen mondatot őrzünk Sándor bácsitól.

Miként adódott az ötlet, hogy Bogdán Zsolttal készítsenek közös előadóestet?

Mivel láttuk őt másfajta irodalmi estben, meg filmben is, valahogy az volt az érzésünk, hogy létre kellene hozni egy közös műsort. Volt már nekünk közös fellépésünk színművészekkel, még a legelején Latinovits Zoltánnal, ez alakított ki egy ilyen formát. Kozák Andrással is sokat játszottunk, volt Kosztolányi-estünk Máté Gáborral, Szabó Lőrinc-est Rátóti Zoltánnal. Tehát mi és egy színész, egy színész és mi – ez bevett forma lett. És így történt, hogy Zsoltot kértük fel a Kányádi-műsorra.

Ugye, 2019 centenáriumi év, Ady Endre halálának századik évfordulója miatt sok megemlékezés volt mindenfelé. Önöknek készült egy Ady-műsoruk. Ezzel kapcsolatban az egyik érdekesség az, hogy Latinovits Zoltánnak volt egy olyan javaslata anno, hogy készítsenek közösen Ady-előadást a költő születésének 100. évfordulójára, 1977-re. Az elképzelés nem jöhetett létre a színészkirály 1976-ban bekövetkezett halála miatt. A mostani Ady-centenáriumi év jó alkalom volt arra, hogy az 50. születésnapját ünneplő Kaláka megvalósítsa Latinovits tervét. Ön hogyan emlékszik vissza Latinovits Zoltánra?

Ő, hát bámulatos, hogy ez velünk megtörténhetett. 1975-öt írtunk, amikor még egészen fiatal együttes voltunk, és volt egy rádióműsor, ahol Latinovits Zoltán is fellépett, meg mi is. Utána bejött az öltözőbe, és azt mondta: „Hú, hát már megint kitaláltak valamit, amit én szerettem volna.” Először nem is értettük, ezt mire érti. Azt mondta: „Gyertek, ezentúl lépünk fel közösen, majd én elmegyek oda, ahol ti játsztok, ti pedig gyertek el azokra az előadóestekre, ahol én játszom.” Először volt nála egy látogatás, annak alkalmával kérte, hogy ezt játsszunk, azt játsszunk, és utána elkezdődött valami. Az első ilyen közös fellépésünk, úgy emlékszem, a Kertészeti Egyetemen volt, ahol meg volt hirdetve egy koncertünk, és ő is eljött, úgyhogy valami három óra hosszat tartott az előadás. És beindultak ezek az estek szervezett keretek között. Aztán 1976-ban mondta, jövőre lesz Ady Endre születésének századik évfordulója, akkorra majd készítünk egy nagy Ady-műsort. De ő még abban az évben meghalt, úgyhogy megghiúsult ez a dolog. És most, amikor mi az 50. évfordulónkra készülődtünk, ami egybeesett Ady halálának 100. évfordulójával, akkor bizsergető gondolattá vált, hogy valósítsuk most meg ezt az ötletet. Megkaptuk a jogát annak, hogy vetítsük azokat a felvételeket, amelyeket

ő készített, így mégiscsak együtt voltunk. Egyelőre csak két előadás volt, de fogjuk még máskor is játszani. Ő felvételről, mi pedig személyesen leszünk jelen. És ugyanúgy kapcsolódtak a versek, mintha... Találgatjuk, mi lett volna, ha... nem tudom, ő akkor mit mondott volna, és mi akkor mit játszottunk volna, mert a daloknak jó része akkor még nem is volt meg. Mégiscsak lett valami együtt...

Biztosan örül a lelke.

Reméljük.

Milyen szempontok szerint válogatták össze a Vannak vidékek-hez az anyagot a meglehetősen gazdag életműből?

Adott volt a mi Kányádi-repertoárunk. Ehhez Kóváry Katalin, az előadás rendezője-szerkesztője válogatta össze a műveket aszerint, hogy mi az, ami Zsoltnak való, és mi az, amitől az egész kerek lesz.

Nagyvárad előtt pár nappal Dél-Amerikában turnéztak. Milyen volt?

Most már negyedszer jártunk ott. Fogy a magyarság sajnos, de azért még vannak, és érdemes velük találkozni. Buenos Aires az egyik kedvenc helyünk a nagyvilágban.

Említette, hogy lemezmegjelenés előtt állnak. Milyen albumról van szó?

Kaláka 50 – Békabúcsúztató a címe. Ezek új dalok, kivéve Radnóti *Éjszaka* című versét, és van négy Örkény-egy-

perces, azokból a *Rossz álom* egy régi dal, koncertfelvételtől tettük be. A többi új. Weöres Sándor, Kányádi, Ady, Szabó T. Anna, Lackfi, Oláh János versei például.

Mi a titka a Kalákának? A barátságuknak, annak, hogy ennyi éven át, ha voltak is változások, mégis együtt tudtak maradni?

Igen, volt egy-két tagcsere, bár ahhoz képest, hogy ötven év, ez nagyon kevés cserének, változtatásnak számít. Az, hogy együtt tudunk maradni, nyilván több mindennek köszönhető. Mindig volt egy csomó meghívásunk mindenfelé, múltunk van, ami összetart, és jövőnk is, ami húz tovább, a jelenben pedig jól elvagyunk. Mondhatnám mindezt sokkal fennköltebben is, de mégsem tudom úgy mondani. Az együttmaradás mindig emberi tényezőkön múlik. Amikor

egy zenei vagy sport- vagy valamilyen más munkaközösség összejön, lehet az elején egy kölcsönös vonzás, de egy idő után kiderül: emberi tényezőkön múlik az, hogy együtt maradunk, hogy tudunk bocsánatot kérni, ha vitatkozunk, hogy nem veszünk össze a pénzen vagy nem tudom, micsodán, hogy nem állunk egymás elé. Tehát rengeteg dolog adódhat, ami miatt egy banda szétmehet. Nekünk sikerült együtt maradni.

TÓTH HAJNAL

A kaláka szó jelentése erdélyi népszokás: közös munka. Eredetileg házépítést jelentett. A Kaláka együttes 1969-ben alakult Budapesten. Verseket énekelnek. Muzsikájuk sokszínű, és a versekből következően sokstílusú. Az egyéni hangzást a négy énekhang, a klasszikus és népi hangszerek együttes játéka adja.

Gryllus Dániel és Mikó István 1969-ben elhatározták, hogy alakítanak egy zenekart, amely elsősorban verseket zenésít meg. Az első próba Grylluséknál volt, Dániel öccsét, Vilmost is hívták, hogy csatlakozzon. Eleinte egy lány, Veress Panka énekelt, de a három férfi énekhang nem passzolt az ő hangjához. Távozása után csatlakozott Gryllusék és Mikó triójához Radványi Balázs. 1969 decemberében tartotta a Kaláka az első koncertjét a Tolcsvay Klubban. Később Mikó Istvánt felvették a színművészeti főiskolára, ezért elhagyta a zenekart, helyére először Dabasi Péter, majd Huzella

Péter került, utóbbi 1975-től kezdődően 20 évig zenélt a csapattal. Gryllus Vilmos 10 év után, 1979-ben egy időre kiszállt a Kalákából, és Becze Gábor érkezett a helyére, ő belépése óta folyamatosan zenél az együttesben. A jelenlegi felállásban, Huzella Péter kiválásával és Gryllus Vilmos visszatérésével, 1996 óta játszanak. Időnként tiszteletbeli tagként Major Gábor csapódik hozzá a kalákásokhoz. A Kaláka együttes 2000. március 15-én, fennállásának 30. évfordulója alkalmából Kossuth-díjat kapott, 2004-ben Prima Primissima, 2014-ben pedig Magyar Örökség díjat.

A Kaláka együttes tagjai és hangszereik:

Becze Gábor: nagybőgő, gitár;

Gryllus Dániel: furulyák, citera, pánsíp, klarinét, tárogató;

Gryllus Vilmos: cselló, gitár, charango, koboz, doromb;

Radványi Balázs: mandolin, 12 húros gitár, ukulele, cuatro, brácsa, kalimba.

Európai fesztivál Kolozsvárt

Nem vagyunk sokan, de Athénból jövünk, mondta Pier Paolo Pasolini az európai színházról, kultúráról. A színház európai találmány, hangzott el Kolozsváron az Európai Színházi Unió – francia nyelven Union des Théâtres de l'Europe, betűszóval UTE – 18. fesztiváljának első napján, 2019. november 19-én.

Az UTE budapesti közgyűlésén, 2018 tavaszán Tompa Gábor rendezőt, a Kolozsvári Állami Magyar Színház igazgatóját választották elnöknek. Tavalyelőtt novemberben, az Interferenciák fesztivál napjaiban Kolozsváron ültek össze a tag-színházak vezetői, majd napvilágot látott a hír: 2019-ben, 11 év szünet után ismét megszervezik az UTE Festet, a tagok előadásainak seregszemléjét. A legutóbbi is részben a kincses város nevéhez fűződik, 2008-ban Kolozsvár és Bukarest közösen rendezte. Igazi haditettnek nevezhető, hogy most a kolozsváriak az ország kedvezőtlen pénzügyi helyzete ellenére újra megszervezték a tizenkét napon át tartó fesztivált. A 34 tagú egyesület 17 tagszínházából 14, valamint egy egyé-

Közös kolozsvári–drezdai produkció a Kurázi mama

ni tag hozott előadást, összesen 19 darabot a 18. UTE Festre.

A kolozsvári magyar színház 2008-ban csatlakozott a színházi unióhoz. Romániából a bukaresti Bulandra Színház tagja még a kontinens legjelentősebb színházait tömörítő egyesületnek, Magyarországról pedig a budapesti Vígszínház.

Az UTE Fest szervezői nem hirdettek meg közös tematikát, a fesztiválra a színházak az általuk ideillőnek tartott előadásukat hozták el. Ennek ellenére körvonalazódtak a kérdéskörök, melyek a kortárs színház alkotóit foglalkoztatják: a háború, a forradalom lehetősége, a színház és társadalom, az egyén és társadalom viszonya, az egyén felelőssége, valamint a nem túl vidám színekkel festett jövő.

A krónikás a teljesség igénye nélkül számol be az előadásokról, válogatásának szempontjai szubjektívek.

Kurázi mama és gyermekei, Bertolt Brecht és Paul Dessau színművének előadása a Kolozsvári Állami Magyar Színház és a Drezdai Nemzeti Színház közös produkciója. Drezdában már bemutatták német nyelven, Kolozsváron a fesztivál első napján

volt a magyar nyelvű premier, és ha minden kedvezően alakul, akkor egy német–magyar nyelvű közös előadás is létrejön a két társulat színészeivel. Mindkét változatot a németországi Armin Petras állította színpadra, egészen új megközelítésben.

Kurázi mama (Laczó Júlia) a háborúban a háborúból él, semmit nem hajlandó észrevenni a körülötte történő borzalmakból, még három gyermekének az elvesztése sem rendíti meg, nem téríti el az útjától. A markotányosnőt csak a béke rázza meg, mert nem tudja eladni az áruját, oda a biztos megélhetése. Brecht a 17. századba, a harmincéves háborúba helyezte a cselekményt, nem sokkal a II. világháború előtt írta svédországi száműzetésben. Petras, aki nem csak rendezőként, de színműíróként és regényfeldolgozójaival is az egyik legkeresettebb európai alkotó, 2019-ben állította színpadra, amikor a világban számos háború dúl, de a lelkekben sincs béke. A háború üzlet, a nyereség az „üzletemberek” zsebében landol. A harctéren a vesztesek és a győztesek, a gyávák és a hősök is meghalnak. Eltűnnek a semmi-be, a hajófedélzetre emlékeztető, a nézőtér felé lejtő színpad hátsó részében, vagy fennakadnak a rácsos háttéren, akár halott angyalok.

Petras Kurázi mamája megy előre, összeszorított fogakkal, alkuszik árura és a fia életére, mintha észre sem venné, hogy a halál a gyermekeit is elvitte. Az arctalan tömeg vonul a halálba kortalan jelmezekben, „mocskosan”, céltalanul, a túlélés reményével. A második részben, mint egy film

Marco Paolini az *Odüsszeusz cipésze* címszerepében

fókuszában, megjelennek: a fiú halála előtt még megszagolja a féltve őrzött teás tasakot, a szerelmesek talán utoljára megölelik egymást, a kóla lehet a boldogság forrása. Yvette (Kató Emőke) a testét viszi, vonszolja, mint Kurázi a kocsiját. Hol gazdagon, hol földhözragadtan próbál túlélni. Mert az életet élni kell, akkor is, ha értelmetlen. A szerelem, a szeretet, a zene, a tánc nem tűnhet el a világból, az emberek életéből még akkor sem, ha a világ romokban hever. A nyitóképben a holtak között egy gyermek mozgolódik. A világ megy tovább.

Petras előadása nem politizál, de a zenei utalások, korunkban nagyon is érvényes szövegek finom hangsúlyozása felerősíti a kérdést: merre tovább? A rendező szerint a *Kurázi mama* tragikomikus ballada. S az előadás valóban az, a különleges hangszerelés, a fényhatások, a képek, a színészi játék teszik katartikus balladává.

Az Istenek korában – Odüsszeusz cipésze. Az olaszországi Piccolo Teatro di Milano és a Teatro d'Europa e Jolefilm közös előadásának szövegét Marco Paolini és Francesco Niccolini írták. A varázslatos színészek Gabriele Vasic rendező irányításával jelenítik meg a görög hőst, egyáltalán nem hősiesen. A címszereplő a cipésze bőrébe bújva bolyong a világban, cipeli az evezőjét és meséli történetét, mintegy vezekelve a hazatérése után elkövetett gyilkosságokért. A két szerző – egyikük, Paolini az előadás címszereplője is – és a rendező

nem menti fel Homérosz hősét azzal, hogy amit tesz, az az istenek akarata. Milyen isteneké, kik az istenek napjainkban? – teszik fel a kérdést az alkotók dalban, táncban és szóban. Megbocsátható-e az istenek nevében elkövetett bűn? Istenkeresésnek tekinthetnénk az előadást, de meglátásom szerint sokkal inkább az élet értelmének a keresése, a célé vagy céltalanságé. A tömegek valamilyen szent hegyre vonszolják magukat, vállukon cipelik az áldozati állatokat, tárgyakat. Vajon mi vár rájuk a csúcson, ha egyáltalán eljutnak odáig?

Az alkotók a színházi iskolát alapító, új színpadi és formanyelvekkel kísérletező Grotowski felé tekintenek az előadásukkal: egy társulat színpadi energiája sokkal erősebb lehet a nézőre, mint egyetlen színészé. Hát, mit mondjak, hatott az előadás, de önmagában Paolini is. Nagyon.

A **Lóvátett lovagok**kal kapcsolatban megegyezhetünk, hogy nem tartozik Shakespeare legnagyobb művei közé. Andrei Şerban a bukaresti Bulandra színház kiváló fiatal színészeivel ötletparádét állított színpadra. Abban is megegyezhetünk, hogy a méltán világhírű Şerbannak sem ez a legjobb előadása. A rendező egy külvárosba helyezte a cselekményt, lehet akár bukaresti, a király szerepét pedig George Ivaşcura, a volt művelődési miniszterre osztotta. Szóval volt néhány pikantéria, a mai romániai politikai helyzetre utaló kiszólás. Akik értették, nagyokat nevettek, bár a harsány komédiázás sem mindenkinek tetszett. Aki nem naprakész a hazai belpolitikában vagy a bukaresti harsányságban, az kevésbé élvezte ezt a részét, de mindenképpen értékelheték, hogy Şerban feminista komédiát rendezett. Előadásában, Shakespeare-től eltérően, a nők nem megalkusznak, hanem diadalmaskodnak, nemcsak lóvá, de nevetségessé is teszik a magukat felsőbbrendűnek gondoló férfiakat. Jó zene, jól kitalált fényhatások, szóval nem olyan rossz előadás a Bulandra *Lóvátett lovagok*-ja, ha nem Serban korábbi munkáival vetjük össze. Ha mégis, akkor..., de inkább ne tegyük.

Az elefánt Kostas Vostantzoglou kortárs görög szerző színműve. Mivel ez idáig nem ismertem sem a szerzőt, sem a darabot, nagy várakozással ültem be a stúdióterembe. Nem kellett volna. Észak-Görögország Nemzeti Színházának elő-

adása Yannis Leontaris rendezésében groteszk vígjáték vagy talán tragikomédia akart lenni, de nem lett több a színészek ripacskodásánál. A címben jelzett, békésnek, türelmesnek tűnő nagyvad nem más, mint a mindent tűrő feleség, aki a végén megöl mindenkit, azaz a másik három szereplőt. Pedig Vostantzoglou szövege többre lett volna érdemes, mint a nézők nem túl elmés és még kevésbé művészi szórakoztatására. A szerző a kisközösségben élők sötét oldalát szándékszik feltárni, a nacionalizmustól a nőgyűlöleten át a rasszizmusig. A színpadon sok minden történik, az asszony valós időben készíti el a lencselevest, amibe a mérget teszi. A levessel a nézőket is megkínálja, de garantáltan méreg nélkül szolgálta fel. Legalábbis nekünk, akik előadás után jóízűen megettük, nem esett nagyobb bajunk. Mindannyian túléltek *Az elefántot*.

A **Lorenzaccio**, Alfred de Musset-nek az 1830-as, júliusi francia forradalmat követő időszakban írt drámája a romantika egyik gyöngyszeme, sokan a francia *Hamletként* tartják számon. A belgrádi Jugoszláv Drámai Színház előadását Boris Liješević állította színpadra. A hatalmi harc, a hatalom és erkölcs, a fizikai erő és a szellem párviadala, a gyávaság és opportunizmus fotográfiája, a lázadás mikéntje és miértje a 16. században és napjaink Szerbiájában, ha úgy tetszik, Kelet-Közép-Európájában. A belgrádiak játéka színház a színházban – mert a színház, a művészet ereje hathat az emberekre –, de Musset szövegére ízig-veéig kortárs elő-

adást alkottak. Az itáliai Medici család minden tagja irodalmi, illetve drámai alak lehetne a maga történetével. Musset és Liješević Alessandrót és Lorenzót választották. Az üres színpadon egy többfunkciós vörös doboz, eklektikus jelmezek (kard és tornacipő, páncél és kapucnis anorák), pergő ritmus, izgalmas, dinamikus játék. A nagyszerű színészek mondják el a helyszínváltozásokat, néha előveszik a példányt és abból olvassák a szöveget. Színház ez, kérem, ami olyan, mint a mozi: gyors váltásokkal, hatásos totál- és még hatásosabb közelképekkel az egyéni vívódásokról. Egyén és hatalom viszonyáról, emberségről és gyűlöletről, a bűnről fogalmaz meg az előadás időszerű kérdéseket. A „puhány”, „férfiatlan”, „gyáva” gondolkodó Lorenzaccio, ellentétben Hamlettel, cselekvésre szánja el magát, és csellel megöli az erkölcstelen zsarnok fejedelmet, Alessandrót. Immár az ő kezéhez is vér tapad, férfivá, felnőtté vált, veszélyes lehet a hatalmi harcban. A társadalom, az elit még nem érett meg a lázadásra, Lorenzo, ha úgy tetszik, a forradalom, elbukik. A nép még szereti a zsarnokait.

Danton halála című drámáját Georg Büchner húszévesen írta a francia forradalomról, forradalmárként nemcsak érzelmeiben, hanem a drámaírásban is. A változó hosszúságú és tónusú jelenetekből álló, finoman fogalmazva sem a leginkább színpadra való művet ritkán és keveset játsszák. (A kolozsvári magyar színház 2009-ben mutatta be, Mihai Măniuțiu rendezésében.) A portói São João Nemzeti Színház

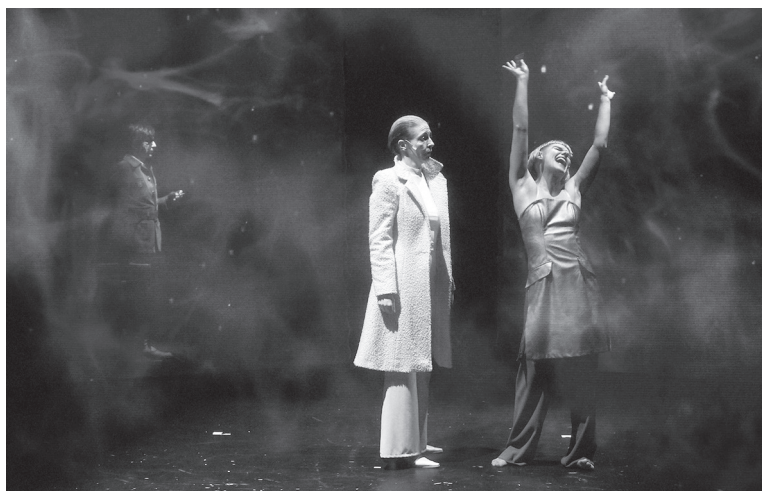
Remek alakításokat láthattunk a belgrádiak Lorenzaccio-előadásában

új igazgatója, a rendező Nuno Cardoso rácaffolt a kétkedőkre, filmszerű, dinamikus, izgalmas, néha szívszorítóan szép előadást állított színpadra. „A forradalom nem győz, és nem bukik meg, hanem megteremti a változást” – állítja Cardoso az Európai Színházi Unió (UTE) impozáns négy nyelvű katalógusában. Az előadás utáni szakmai beszélgetésen szintén a rendező fejtette ki, hogy a csillagászatban a revolúció szó az eredeti helyzetbe való visszatérést jelent. Visky András, a Kolozsvári Állami Magyar Színház művészeti igazgatója hozzáfűzte: a forradalom felfalja a gyermekeit. Ha jobban körülnézünk, térségünkben mindhárom állításra rábólinthatunk: bizony, bizony. Az előadást viszont Portugáliában állították színpadra, ahol más a történelmi és társadalmi közeg. A portugál *Danton halála* a szélsőséges helyzetekben levő emberekről szól, az igazságról és igazságtalanságról, a populizmus veszélyeiről, a tömegek manipulálhatóságáról, az életről a halál árnyékában.

A színpadon három hatalmas ventilátor mozog előre-hátra, a fények jeleznek helyszínt és hangulatot, a jelmezek kortalanok, s összeszorul a szívem, amikor megszólal a bécsi keringő. Strauss, a vidám kávéházak és napsütötte parkok muzsikájára járják haláltáncukat a fiatal férfiak és nők, a forradalmárok a guillotine árnyékában. Danton és Robespierre, Saint-Just és a többiek vitáznak az eszmén, ölnek és megöletnek a vélt igazságért, a nép kegyéért, és még maguknak sem bevallva: a hatalo-

mért. A színmű és az előadás követi a történelmi eseményeket. Csakhogy 2019-ben másképpen szólnak a szavak. A 20. század a populista diktatúrák százada, s a populizmus napjainkban is fenyegeti a szabadságot. Nuno Cardoso nagyszerű előadásában tizenhárom színész játssza a negyven szerepet, mindegyik kifogástalanul. Őszintén és eszköztelenül, illeszkedve az előadás teatralitásához. S szégyen vagy sem, néha elszorul a torkom. Máskor pedig nevettek a gegeken. Romániában harminc évvel ezelőtt volt forradalom, fiatalok az életüket adták a szabadságért. Lehet-e forradalom a 21. században, megfékezhető-e a tért nyerő populizmus, nacionalizmus? – kérdezi a portugál előadása. Válasz nincs, de

Portóból érkezett a Danton halála előadás

Botond Nagy Nóra-rendezése a dráma újraértelmezése

bizonyos, hogy a színház a lázadás, a szabadságért való kiállítás helyszíne.

A **Nóra** Ibsen sokat játszott drámái közé tartozik. A látszólag gondtalanul élő nő a társadalmi kényszer hatására hazugságörvénybe keveredik. A stúdió előcsarnokában a fiatalasszony egy üvegdobozban fekszik összekucorodva. Mint egy terrárium-ba kényszerített nemes vad. Ez nem babaház, ebben még annyi szabadság sincs. Ez a nő fél. Fél a férjétől, fél szembenézni az igazsággal, de leginkább önmagától retteg. Önnön szabadságvágyától. Botond Nagy (így írja a nevét) rendező újraértelmezi a drámát, napjaink emberének problematikáját fogalmazza meg a *Nórában*. Három D-s produkciót állított színpadra, képregényt valódi és virtuális térben, a szereplők néha megkettőződnek, ki- és belépnek magukból. Izgalmas, számomra túlzásúfolt látványvilág, zene, sok „hókuszpókusz”, de ez semmit nem von le az előadás erejéből. Nyilvánvaló, vizuális világban élünk, egy képregény, animációs film sokszor nagyobb hatást gyakorol, mint a könyv vagy az élőbeszéd. A kolozsváriak *Nórája* nem csak formanyelvében, de értelmezésében is kortárs produkció: kegyetlen kérdéseket fogalmaz meg az egyén szabadságáról, fel- és megszabadulásról, a maga vagy mások megszabta keretekről, a házasságról, anyaságról. Arról, hogy meddig terjed a szabadság, hogy jogunk van-e feláldozni családot, gyermeket, barátságot a magunk megismerése, felszabadítása érdekében. S vajon megszűnnek félelmeink, szorongásaink, ha min-

dent hátrahagyva elindulunk az új életbe? Az erős, szuggesztív alakítások teszik valódi drámává Botond Nagy előadását. A szereplők a figurájuk mélyére hatolnak, játékok nyomán a karakterek problémái a mi problémáinkká válnak. Minden mozdulatuk, szavuk, egész játékok hiteles.

Oidipusz címen Szophoklész két drámáját, az *Oidipusz királyt* és az *Oidipusz Kolónoszbán*-t gyúrta egy előadássá a rendező Silviu Purcărete. A szebeni Radu Stanca Színház előadása betöltötte ötödik évét, s noha nem fáradt el, frissnek sem hatott. A rendező visszanyúlt a '70-es évek színházi esztétikájához, 20. század eleji hangulatba helyezi az előadást, a kor dekadenciája, zenés mulatságok, öröm és hatalommámor vegyül a kopár, barakkra emlékeztető díszletben.

Oidipusz összetört öregemberként érkezik lányaival Kolónoszbába. Bolyongása során, amely lehetne akár zarándoklat is, mintegy megváltást keres bűneire, vagy menekül önma elől. Oidipusz eltűnik, nem marad utána semmi, csak a bűneinek emléke. Feloldozás nincs, a kinyíló térben sincs béke, csak önfeledten dorbézoló lények. A háttérben szocreál épületek robbannak zajtalanul. Elmúlás, jeltelenség.

A **Jónás**, Marin Sorescu monodrámája Tompa Gábor rendezésében Babits Jónására és Constantin Brâncuși szobraira emlékeztetett. Nem azért, mert Gabriel Răuță hasonlít a szobrászra, hanem mert a bukaresti Nottara Színház és a Kolozsvári Állami Magyar Színház közös produkciója az

alkotó magányosságát, szabadság- és/vagy istenkeresését világítja meg. Önreflexió. Jónás azért lesz alkotó, mert balszerencsés halász. Az a sorsa, hogy próféta legyen. Úgy nyeli le a cet, hogy észre sem veszi. Lehet, hogy a cet lényegében önmaga, lehet, a világ egy végtelen hal. Ha kikászálódik az egyikből, rögtön egy másik gyomorban találja magát. A tengeri hordalékból installációt alkot, kis Pogány kisasszonyokat szed elő. Ada Milea zenéje Cristina Juncu előadásában hozza napjainkban a történetet. A több hangszeren és különleges hangon megszólaló csillogó ruhás, clown-ra emlékeztető tengeri lény kommentálja Jónás szövegét. Irónia és önirónia szövi át az előadást. Mert az alkotónak, a prófétának ki kell lépnie a földi létből, hogy próféciája meghallgattassék, csak hogy ez a furcsa lény, ez a sértődékeny női istenség, ez a gúnyos rezonőr azt énekeli az ő furcsa hangján, hogy az embereket nem érdekli, ha eltűnsz vagy meghalsz. Ja, az alkotóról, a prófétáról van szó. Az előadást követő beszélgetésben pedig Tompa Gábor mondta nem kevés iróniával, hogy manapság a cetek munkanélküliek, ugyanis nincsenek már próféták.

Rómeó és Júlia. Shakespeare művét szinte minden rendező színpadra állítja, és mindegyik másként. A Prágai Városi Színház előadását Michal Dočekal rendezte. Dočekal neve nem ismeretlen Kolozsváron, regényátdolgozásokat állított színpadra: 2014-ben Hrabal *Őfelsége pincére voltam*, 2015-ben Kafka *Amerika* című kötetét. Utóbbi láttam, tetszett.

A prágaiak *Rómeó és Júliájának* nagy erénye a fiatalosság és a lendület. A kamaszkorból alig kinőtt színészek szerelmespárja hiteles, az előadás teremtette helyzetek nem mindig azok. Ahogy az idősebb szereplők is mintha más produkcióban játszanának, annyira más színházi nyelven szólalnak meg, mint a fiatalok. A pergő kortárs zene néha átlendíti az előadást a holtpontra, de a záró jelenetek már kimondottan sablonosra sikeredtek. Na, erről ennyit.

A diktátor, a budapesti Vígszínház előadása Chaplin ikonikus filmjének színpadi változata kívánt lenni. A rendező Eszenyi Enikő vállaltan a filmet akarta színpadi nyelvre fordítani, a bővítés vagy aktualizálás szándéka nélkül. Nagyszabású, pörgő előadás, a számos mutatvány, filmből átvett gag sokszor cirkuszi produkcióra emlékeztet. A két szerepet (Borbély, Diktátor) játszó ifj. Vidnyánszky Attila akrobatikai képességein túl vérbeli komédiás, chaplini a szó legjobb értelmében. Minden adott volt, csak az a mély humanizmus hiányzott, ami a komikust zseniális művésszé tette. Amikor *A diktátort* forgatta Chaplin, nem tudott a haláltáborokról, de a Vígszínház alkotói már e tudás birtokában sem tettek egyetlen utalást sem az emberiség egyik nagy tragédiájára. Chaplin keserű humorral mutatja meg a második világháború borzalmait, az emlékezetes záró monológgal fordul szembe a náci ideológiával, emel szót a nemzetek, többek között a zsidók megaláztatása ellen. Humorát kemény fegyverként használta, korának visszássá-

A Diktátor címszerepében ifj. Vidnyánszky Attila

gait és bűneit ostorozta. Mindezek nélkül a 21. században a budapesti előadás hosszú, üres, igaz, szórakoztató produkció, de semmi több.

A vihar, Shakespeare utolsó színműve a drámaírói életmű lezárása, egyes kutatók szerint kvintesszenciája. Tompa Gábor rendező az alkotó ember, a művész erejét, magányát, kételyeit, az alkotás gyötrelmét és nagyszerűségét, a színház varázserejét fogalmazta meg a Kolozsvári Lucian Blaga Nemzeti Színház színpadán. Egy mágikus szimfóniát komponált haragról és megbocsátásról, életről és halálról, szeretetről és a színházról, amely „mintegy tükröt tart a természetnek”.

Tompa előadásában Prospero (Marcel Iureş) varázsereje a könyvekben és a színházban rejlik. Varázseszközait a Shakespeare-drámákkal „felcímkezett” kis bőröndjéből szedeti elő Ariellel (Anca Hanu), az alázatos, bűbájosan berzenkedő játszótárssal. Ő végigjárta e tragédiákkal és komédiákkal teli világot. Prospero a nézőtérről érkezik, mintegy számba veszi a közönséget, mintha meg akarna győződni arról, hogy mindenki figyeli a játékot. Előveszi pálcáját, megszólal az istennők kórusa, s az üres színpad viharos tengerré változik, zöld tájjá, majd Hieronymus Bosch festményeinek szimbolikus alakjai hangsúlyozzák a harag és megbocsátás, a jó és rossz közötti vívódást, hogy aztán a szeretet kerekedjen felül. A hajótöröttek sértetlenül érnek partot, a varázsló megbocsát, a vihar elül.

Számomra Prospero az alkotó: a rendező és a színész. Irányítja a sziget lényeit, az isteneket és az oda vetődött embereket, de uralja a színpad minden technikáját: a fényeket, a vetítéseket, a hangot, a kulisszákat. Ariel, a színész pedig dallal, tánccal, bohócra emlékeztető maszkkal követi, teljesíti az utasításait. S a többiek mind az ő szándéka szerint

„illesztik a cselekményt a szóhoz s a szót a cselekményhez”. És amikor eltöri a pálcáját, eltűnnek a kulisszák, nyerssé válik a fény, játszótársak sincsenek már a színpadon. Ott áll a művész magányosan, félmosollyal búcsúzik.

Iureş eszköztelen, őszinte alakításában Prospero gondolkodó ember, néha haragos, máskor pajkos, a színész arcán jelennek meg a gondolatok, a küszködés, a magány, a szeretet. Egy apró gesztus és huncut mosoly tiszta varázslat. De varázslat az előadás maga, mélységeivel és magasságaival, drámai és tréfás jeleneivel, a remek színészi játékkal. Tompa Gábor a nagy varázsló: gondolkodásra készített, miközben gyönyörködtet.

SIMON JUDIT

Fent, lent, még lejjebb

Pong Dzsunho: Élősködők

Kritika

Hitchcockian feszült thriller, éjfekete komédia, maró társadalmi szatíra – sokféleképpen próbálták meghatározni Pong Dzsunho (angolosan: Bong Joon Ho) legfrissebb filmjét, a Cannes-ban Arany Pálmát nyert *Élősködők*et a kritikusok. Mindegyik definíció helytálló – és ez még így is kevés.

Folyosónak is beillő szuterénben tengeti napjait a négytagú Kim család. A vécé mintegy fél méterrel a fürdőszoba padlója fölé emelkedő padkán helyezkedik el, megmagyarázhatatlanul, de igen hasznosan, hiszen a lakásnak ez az egyetlen pontja, ahol legalább van wifijel, a család két, vélhetően épphogy nagykorú gyermekének nem kis öröme. A pizzadoboz-hajtogatásért kapott, épp a túlélésre elegendő fizetésből próbálnak megélni, kevés sikerrel. A szobaablakból mindössze egy utcasarkot látnak, ahol minden este túl közélről figyelhetik meg, ahogyan mindenféle részegek a

kukáknál könnyítenek magukon. Ha azt gondoljuk, ebben a nyomorúságos helyzetben csakis mélységes szomorúságban lehet élni, tévedünk: Kimék derűje töretlen, és éppolyan váratlan, mint a film későbbi fordulatjai. Ha azonban a lefelé folydogáló szennylében és az alulnézetes világlátásban némi metaforikus szándékot vélünk felfedezni, minden bizonyosan nem fogunk mellé.

Egy napon a srác egyik barátja váratlan lehetőséggel áll elő: Amerikába utazik, így nem tudja tovább vállalni a felső tízezerbe tartozó Park család

*A helyzet kilátástalan, a derű töretlen.
Családi kör Kiméknél*

lányának angolóráit, és úgy gondolja, Giu nagyszerűen helyettesíthetné. Giunak mindehhez semmi egyebet nem kell tennie, csak egyetemi diplomát szerezni... ami némi képszerkesztői tudás és egy nyomtató hathatós segítségével nem is bizonyul leküzdhetetlen akadállyal. Angoltanárként kerül fel tehát Parkék fényűzően modern dizájnottthonába, és mint a mesebeli szegénylegény a toronyba zárt királylánnyal, titkos és ártatlan szerelembe esik bájos tanítványával.

Eddig a szocio-tündérmese. Innen a kritikus, magát felsőbbrendűen okosnak tartva, felcímkézheti a film következő történéseit, akár egyes jeleneteit: következik a társadalmi szatíra, majd a feketekomédia, végül a horrorelemekben sem szűkölködő thriller, illetve az elkerülhetetlen tragédia (ez utóbbi azért nem spoiler, mert aki látott már filmet életében, annak legkésőbb az első félóra végére világossá válik, hogy itt vér fog folyni). Megteheti, de minek? Pong Dzsunho nem ugrál a műfajok között, hanem egyáltalán nem gondolkodik műfajokban. Filmjei sajátos világlátását tükrözik, amely amennyire egzotikusnak hathat első látásra, valójában annyira könnyen befogadható és értelmezhető a nyugati néző számára is, már csak azért is, mert az alapprobléma, amelyet az *Élősködők* felvet – az egyre mélyülő társadalmi szakadék gazdagok és szegények között és az ebből következő feszültség, aminek csakis erőszak lehet a vége –, a világ

*Kicsit bűdös, kicsit kényelmetlen,
de legalább van internet*

bármelyik nagyvárosában tetten érhető és átérezhető. Ugyanezekről a problémákról az elmúlt év(ek)ben számos nagyon jól sikerült, kritikailag és a kasszáknál is sikeres film készült, gondoljunk csak Jordan Peele *Mi (Us)* című remekére, amely a rendező előző alkotásának, a *Tűnj el!-nek (Get Out)* a gondolatvilágát továbbvive már nem faji, hanem társadalmi konfliktusokat tárgyal, de említhetjük akár a *Jokert* vagy az előző év koreai slágerfilmjét, a zseniális *Burninget* is, amely szimbólumok egész hálózatán keresztül festi meg az emberek közötti határok és távolságok felejtethetetlen tablóját. Az *Élősködőkben* a két világ, a lelegezetebbek és a legtehetősebbek világa egymásba fonódik: a véletlenszerű első alkalom után a Kim család többi tagja is eleinte több, majd egyre kevesebb véletlen egybeesésnek köszönhetően Parkék alkalmazásába kerül, mintegy élősködőkként szívva gazdagék vérért – miközben utóbbiaknak erről látszólag fogalmuk sincs, a feszültség pedig egyre fokozódik.

De a metaforikus és konkrét rétegzettség olyan helyeken is felbukkan, ahol még a főszereplők sem számítanak rá: a társadalomban mindig van, aki feljebb, és aki lejjebb helyezkedik el. És itt válik egyértelművé Pong Dzsunho zsenialitása is, aki messze túllép azon a sémán, hogy szegény elesettek bosszút állnak a mocskos gazdagokon. Itt mindenkinek megvannak a – nem mindig a legtisztább – motivációi, és mindenki képes a végsőkéig elmenni, ha a helyzet úgy kívánja. Az értelmezésben segíthet-

nek a tudatosan elhelyezett szimbólumok, mint amilyen az Amerikába távozó iskolatárstól kapott dekoratív kő, amelynek elvileg szerencsét kellene hoznia, de végül valami egészen mást hoz, a pincelakást, de a város alacsonyabban fekvő részeit is előntő eső (és minden, amit az a csatornából kimos), vagy a film kedvéért tervezett és készült Parkrezidencia, amelynek kamrabejárata egy ajtó nélküli átjáró, amelyen a világításnak köszönhetően az átlépés inkább tűnik vészjósló alászállásnak az alvilágba vagy felemelkedésnek az örök sötétségből. Érdekes felvetés, hogy vajon mennyire értelmezhető mindez szimbólumként egy olyan filmben, amely annyira nyílt kártyákkal játszik, hogy maguk a szereplők is nyíltan kimondva szimbolikusan tekintenek bizonyos dolgokat, mintegy dekonstruálva a filmértelmezésről alkotott képünket.

Feltevődhet a kérdés, hogy a szereplők mely csoportját tekintjük parazitának: a Parkékra rátapadó és belőlük élő Kiméket, vagy a társadalomhoz semmi haszonnal hozzá nem járuló, gazdagságukban a szó szoros és átvitt értelmében is (hiszen üvegpalatájuk távol a város zajától, egy dombtetőn áll) a világot mintegy magaslesből, felülről figyelő Park famíliát (esetleg másokat, de ez elég, ha a film nézésekor derül ki az olvasó számára). Bár Pong Dzsunho interjúban már elmondta, hogy a címet a legegyszerűbben

kell értelmezni – az élősködő az, aki kéretlenül beköltözik valaki más házába és életébe –, ám filmjében épp az a szép, hogy több módon, több oldalról interpretálható, és mindenhogy működik, és nemcsak minden képkockájában mérnöki precizitással összerakott, elgondolkodtató és meghökkentő, hanem első percétől az utolsóig piszkosul szórakoztató is.

BOZSODI NAGY ORSOLYA

Élősködők
(Kiszengcshung), 2019

Rendezte: Pong Dzsunho

A forgatókönyvet írta: Pong Dzsunho, Han Dzsinvon

Fényképezte: Hong Gjongphjo

Szereplők: Szong Gangho,
I Szonggjün, Cso Jodzsong,
Csang Hjedzsin, Cshö Usik

A statuálás a lényeg

Kritika a Rambo V. – Utolsó vér című filmről

Mi más lehetne az akciófilm műfaján belül a csúcsteljesítmény, mint hogy készítői ikont teremtenek? Az 1976-ban a *Rockyval* befutott Sylvester Stallone karrierjében a *Rambo – Első vérben* nyújtott alakítás volt az, ami meghozta a második ikonikus figurát; és ha nem számolnám ide a *Cobra* címszerepét, már csak ez a két figura is örökre beírta volna a testileg kidolgozott filmsztár nevét a filmtörténelembe. Főleg, hogy az akciófilm nimbusza megnőtt a nyolcvanas években. Az akkor még képlékeny mezőnyből kiválva a *Rocky*- és *Rambo*-alkotások viszonyítási pontok lettek. Annyira, hogy az akkoriban regnáló republikánus elnök, Ronald Reagan példázatként több ízben is használta beszédeiben a maga módján a Rambo brandet.

A *Rambo* egyébiránt egy 1972-es David Morrell-regény adaptációjaként készült. És az irodalmi alap nem számított egyszerű ponyvának. Az ebből tíz évvel később forgatott film, melynél Stallone mint társ-forgatókönyvíró is részt vett, érzelmesebbre faragta az egyébiránt kegyetlen Rambo figuráját, és talán pont ezért kasszasiker lett. A rendező, Ted Kotcheff is büszke lehetett, hiszen ezzel a filmmel beírta magát a filmtörténetbe. Nem mintha nem lett volna jó ipa-

Stallone 72 évesen is komolyan vette a felkészülést

rosa Hollywoodnak. Hiszen egész ígéretesen indult a pályája. A *Duddy Kravitz céljai* című filmért még Arany Medvével is díjazták Berlinben. Ám ezzel együtt művészi kézjegye nem lett soha igazán felismerhető. Különféle műfajú filmekben dolgozott együtt ugyan Gregory Peckkel, Jane Fondával, Nick Nolttel, a *Rambo* sikere után pedig olyan vígjátékokat is ő jegyzett, mint a *Szemenszedett szenzáció* vagy a hivatkozási alapul is szolgáló *Hóbortos hétvége*, mégsem lett igazán nagyágyú belőle. Neve leginkább az első *Rambo*-film rendezőjeként marad fenn.

A *Rambónak* van magyar vonatkozása is, mégpedig az, hogy a film Andrew G. Vajna produceri pályájának egyik startköve. Hiszen az 1982-es *Első vér*, majd a George P. Cosmatos rendezte, Stallone és James Cameron közös forgatókönyvén alapuló 1985-ös *Rambo II.*, sőt, az 1988-as III. rész felett is Vajna bábáskodott. Egy feltörekvő generáció évei voltak ezek. Bizonyítja ezt az is, hogy a *Rambo III.* annak a MacDonaldnak az első rendezése, aki a *Rambo* második részében még mint asszisztens tevékenykedett. A nyolcvanas évek szellemiségének értékéről árulkodik az is, hogy a nemrégiben elhunyt Vajna nagy becsben tartotta a pályája kez-

detére emlékeztető relikviákat. Hiszen a budapesti Nagyházi Galériában tartott árverésen a *Rambo*-filmekben használt kések 20 millió forint kikiáltási árral kerültek licitre.

Az is hozzátartozik a nyolcvanas évek nosztalgiájához, hogy ezek a filmek már nem csak a moziban futottak, hanem az akkoriban elterjedő videotéka-hálózatba is bekerültek, és ezzel egy olyan üzleti modell szerint is profitot termeltek, amely a moziforgalmazáson túli bevételhez is hozzájuttatta a producereket. A kalózforgalmazással a vasfüggönyön túlra is bejutó videofilmek pedig a keleti blokk országaiban valamiféle tiltott gyümölcsök lettek. A fű alatt megnézett *Rambo*-akciófilmek nem csak a harci jelenetek, az egzotikus tájak, hanem a szovjet ellenségkép miatt is fontosak lettek. Elvégre ekkoriban a szovjet csapatok még Európa keleti felében állomásoztak. Tabunak számított a nyílt ellenszegülés ez ellen a helyzet ellen. Így Rambo a csukott ajtók mögött támogatott minket, keletieket, a nyolcvanas és később a kilencvenes években. Talán ezek miatt is igaz, hogy Rambo igazán sohasem merült feledésbe. Egy ideig egyes rétegek számára kiszorították a művészfilmek az efféle akciófilmeket, sőt, az akciófilmek evolúciója is némileg maga alá temette a *Rambo*-filmeket, de azért, ha a televízió felelevenített egy részt, az egykori néző ritkán kapcsolt el.

Rambo 2008-as feltámasztása valószínűleg Stallone ötlete lehetett. Hiszen a 2006-ban a mozikba került *Rocky Balboa* a maga módján siker lett. Így a nosztalgia vizén továbbvezve Stallone elkészítette a másik ikonikus figura hattyúdalát is, *John Rambo* címmel. Mindkét filmet maga írta és rendezte. No és persze a főszerepet is maga alakítja mindkettőben, nem csekély energiát fektetve abba, hogy megmutassa, egy akciósztár több mint ötvenévesen is ki tudja pattintani a testét némi szteroid segítségével. (Jelzem, Stallone már hízott fel szerepre, egy meglehetősen pocakos rendőrt alakít a *Cop Land* című 1997-es filmben.) Tegyem hozzá, hogy a nyolcvanas évek és az akkoriban népszerűvé váló akciósztárok története egybeolvad a testépítéssel. Nimbuszukhoz ennek a sportágnak az evolúciója is hozzátartozik. Hiszen a közönség azt is figyeli, hogy fizikai szempontból mire lehet képes az emberi test. A 2019-es *Rambo*-filmhez kedvet csináló promóciós videók is azt reklámozzák, hogy mennyire komolyan veszi a felkészülést az immáron 72 éves Stallone az

által megteremtett filmes ikonok hitelesítésének érdekében.

Míg a *Rocky*-filmek nem fejeződtek be igazán a *Rocky Balboa*-val, hanem *Creed*-filmekként a figura edzői tevékenységére helyezték át a hangsúlyt, addig a *John Rambót*, másképp a *Rambo IV*-et a *Rambo*-filmek lezárásának tekintettem. Eddig. Hiszen 2008-ban úgy ért véget a történet, hogy Rambo, az egyedi képességű exkatoná megért szülőföldjére utolsó ázsiai küldetéséről, hogy szembenézhessen addigi életével. Szép lezárásnak tűnt, hogy a patrióta amerikai harcos elballag szülőföldjén a naplementébe. A néző úgy gondolhatta akkor (is), hogy még utoljára kapott egy nosztalgikus búcsút, előkerülnek a már említett kések, nyilak, fegyverek. Kapott egy kevéske moralizálást. A dramaturgia egyszerűsége pedig nem kényszerítette a nézőt mindenféle csavaros fifikák kitalálására, így csak kényelmesen megfürdözhetett a gonosz elleni harcban kiontott hektónyi vérben. A nyolcvanas évektől együtt búcsúzunk, mint ahogy akkori önmagunktól és ikonikus hősüinktől is, a már jól ismert zenével.

De nem így lett. Hiszen 2019-ben Stallone csak hozzákanyarított még egy lezárást a *Rambo*-sztorihoz, hogy a szteroidszintet azért kissé csökkentve, de eljátssza még egyszer a legyőzhetetlent. Mert ugye ez a figura lényege. Így most már gyanús, hogy igazából akkor szabadulunk tőle, ha Stallone maga is feldobja a pacskert. Mert a legújabb *Rambo*,

az *Utolsó vér* sok is és kevés is lezárásnak. Az egykor még Reagan által is elismert Rambón most is érződik némi republikánus árnyalat. A mostani ellenségek ugyanis nem mások lesznek, mint a mexikóiak. Van persze némi ballanszír, és Rambo most sem etnikai alapon tisztogat. Elvégre mexikói fogadott családját éri baj. De azért érződik a történetben, hogy a trumpi adminisztráció korában miért is kell a hibernációból feltámadnia Amerika hőségének.

A kiváltó ok, hogy a farmja alatt vakondszerűen vándorló filozófust és a felszínen a westernfilmek korát megidéző átlagos revolverhőst vegyítő figura most sem szöszmötölhet zavartalanul. A történet bagatell mivolta nem engedi meg, hogy fellebbentsem a fátylat arról, mi is pöccenti be Rambo agyában a bosszúmotort, elég legyen annyi hozzá, hogy kemény drogokba és fiatalok női prostituálásába ütközik a határ napsütötte, mexikói oldalán. A személyes érintettséget most sem sikerül félretennie persze, és igazából a morális határt átlépőkkel van a baj, nem mással. Így hát neki is áll helyére billenteni a világ egyensúlyát. Igaz, kora miatt akadnak nehézségei, de ezeket fifikával és harci tapasztalattal győzi le. Csapdát állít, és ellenlábait a legfurmányosabban, de azért némileg kőkorszaki módszerekkel csalja maga után és cincálja szét. Itt is előkerülnek a későbbi aukciók kései, az íj és a nyíl, az őserdei harcokból már ismert kelepccék is, és a filmet persze még pár friss ötlet is színesíti.

A recept egyébiránt mindenben a régi. Annyi a különbség talán, hogy a gonoszok nem a hős presztízst növelő ellenfelek, hanem inkább tenyérbemászó személyiségjegyekkel bíró selyemhercegek. Nincsenek is igazán kidolgozva a negatív karakterek, mint a többi *Rambo*-filmben. Ezek a szereplők inkább olyanok, mintha a statisztéria kevésbé másnapos

tagjaiból válogatták volna ki őket. Ám Stallone megfáradt Rambója most is hozza a megkívánt paneleket. Beszéde továbbra is az angoltanárok rémálma. Arcidegzsábás mimikális alakítása pedig jutalomjátékká nemesedett mostanra. A böllerkést kissé bőtebben tartja ugyan 2019-ben, de ez annak is betudható, hogy Stallone öregembert alakít, és a színésznek nincs sok kapaszkodója e tekintetben. Ezekkel együtt a *Rambo V.* úgy rossz film, hogy élvezni az ember, főleg akkor, ha, mint a fentiek is mutatják, Rambóval együtt nő fel. Igen. Ez azt is jelenti, hogy ha Stallone csinál még egyet, még azt is megnézem.

BERETVÁS GÁBOR

Rambo V. – Utolsó vér ***(Rambo: Last Blood)***

2019-es amerikai akcióthriller

Rendező: Adrian Grunberg

Forgatókönyv: Matt Cirulnick,
Sylvester Stallone

Fényképezte: Brendan Galvin

Zene: Brian Tyler

Szereplők: Sylvester Stallone,
Paz Vega, Sergio Peris-
Mencheta, Adriana Barraza,
Yvette Monreal, Genie Kim

Ezüst négyszögben Európa jövőjéről

Nemzetközi festészeti triennálé anyaga Váradon

A Kárpátok Eurorégió Ezüst Négyszög Nemzetközi Festészeti Triennáléja a térség első nagy, független nemzetközi művészeti kezdeményezése. 1994 óta rendezi meg a lengyelországi Przemysł Kortárs Művészeti Galéria. A rendezvény védnöke Lengyelország elnöke, Andrzej Duda.

A biennáléként induló – az első négy alkalommal kétévenként megrendezett – verseny 2003-tól jelentkezik triennáléként, és jelenleg a legnagyobb kortárs művészeti rendezvény Európa keleti részében, melyre bárki benevezhet. Romániából Szatmár, Máramaros, Bihar, Suceava, Szilágy, Botoșani és Hargita megyék vettek részt a tizedik alkalommal 2018-ban megrendezett versenyen. A nagyváradi Körösvidéki Múzeum, a kassai Východoslovenská Galéria (Szlovákia), az eperjesi Sárosi Galéria (Szlovákia), a lvivi Képzőművészeti Akadémia (Ukrajna), a debreceni MODEM Múzeum, a miskolci Herman Ottó Múzeum és a Miskolci Galéria már kezdettől a kezdeményezés együttműködő partnerei voltak.

Az Ezüst Négyszög öt különböző ország festőinek ad lehetőséget arra, hogy megmutatkozzanak egymásnak és a nagyközönségnek, a Triennálék anyaga pedig kilenc városban tekinthető meg: Przemysł, Krosno, Rzeszów, Lviv (Lemberg), Debrecen, Miskolc, Kassa, Eperjes és Nagyvárad. A triennálé fő kiállítása 2018 júniusában nyílt meg a Przemysł melletti Krasiczyni vár ARP Galériájában, majd Krosno, Rzeszów és Kielce után Magyarországon keresztül Nagyváradra is elérkezett. Tavaly ősszel, október 10. és november 10. között volt látogatható a Körösvidéki Múzeumban. A megnyitón közreműködött Janusz Cywicki, a kezdeményező lengyel galéria képviselőjében.

Lengyelország 2018 novemberében ünnepelte államisága viszonyulásának 100. évfordulóját. A kerek évforduló több európai nemzet, így a magyarok és a románok számára is hason-

lóan fontos. A jubileum kapcsán többen is feltették a kérdést, vajon száz évvel a hátunk mögött, sok-sok évtized emlékét hordozva magunkban milyennek találjuk Európa jelenét és milyen jövőre számíthatunk a kontinensen. A 2018-as triennálé mottója éppen ezért *Európa jövője – egység a sokszínűségben* volt. Ennek az Európára jellemző sokszínűségnek és a közös pontoknak (kultúra, művészet) a megnevezése és értelmezése adta a seregszemle alapját, az időszerű problémákra igyekeztek egyéni, személyes válaszokat keresni a művészek, akik véleményük szabad kinyilvánítására kaptak lehetőséget. A témát Kákóczki András, a Miskolci Galéria Városi Művészeti Múzeumának művészettörténésze, a triennálé művészeti kurátora adta meg, ilyen kérdések felvetésével: Mi lesz az európai kultúrával? Milyen lesz európainak lenni? Túléli-e egyáltalán Európa a most zajló változásokat?

A benevezett száz alkotással a Kárpátok régiójának hetven művésze reflektált napjaink kérdéseire és eseményeire. A díjazottak között magyar és román neveket is találunk: Lenkey-Tóth Péter *Lány* című alkotása nagydíjat nyert, Teofil Ioan Știop *Leviathán* című műve pedig különdíjat.

Intenzív kifejezésmóddal találkozunk a legvisszafogottabb alkotásnál is, érdekes formák és sokszor erőteljes színvilág ragadják meg a tekintetünket és a képzeletünket. A festészetben színgazdagságot keres és talál a művészetbarát közönség, és bár többségükben színesek az alkotások, mégis szürke (jelen- és jövő)képet festenek, igencsak sötét, ijesztő tartalmakat közvetítenek. Jóllehet a festmények majdnem mindegyikének van címe, a névadás mégis keveset segít az értelmezésben. Számos képen párbeszéd figyelhető meg a múlt és a jelen között, amit nem lehet egyetlen szóban vagy szókapcsolatban érzékeltetni, így a legheterogénebb alkotásban is ott a homogenitás – az átfedés –, illetve a monokromatikus vagy akromatikus ábrázolásokban is ott a mögöttes tartalom színe: a szürke, a fekete.

Érdekes formákat találunk az alkotások többségénél, amelyek a szürrealizmust idézik, absztrakt figurális megoldásokat a formailag egyszerűsített jelenetekben is. A festők fantáziájából formai deformáltság születik, s ez igényli a képen való elmélyülést: szétdarabolt és újra összerakott képe-

Andrzej Rułka: *Menekültek*

ket kell a nézőnek magának is összeraknia és jelentéssel felruháznia, éppen ezért meghökkentőbb a látvány. Ez különösen kitűnik például az emberi formájú *Szitakötő* (Valentyna Koziar, Ukrajna), az *Európa szabadsága* (Roman Opaliński, Ukrajna), az *Összekapcsolások* (Adriene Greti Papiu, Románia) a *Menekültek* (Andrzej Rułka, Lengyelország) – az arcok egymásba mosódottságával –, a *Város* (Elżbieta Cieszyńska, Lengyelország) – látszólag egyforma vonalaival és színeivel, de más-más formákkal, azaz egységgel a sokszínűségben –, *A dialógus terepe IV.* (Lukasz Cywicki, Lengyelország) – kettős mércéjével és feldaraboltsággal –, az *Önazonosak* (Małgorzata Drozd-Witek, Lengyelország) – különbözőségével –, Magdalena Cywicka *Emlékemben II.* (szintén nagydíjas) és hasonló, a címeken messze túlmutató festmények esetében.

Az alkotások a művészi szabadság példái is egyben, a szabad gondolkodás egységének képviselői a sokszínűségben. Együttes szemlélésük nyomán egyre sötétebb kép sejlik fel Európa jövőjéről. Nemcsak a jövőképünk rendül meg, hanem a kontinens múltját és létét meghatározó alapok is: a szabadság, a demokrácia. Ám Európa népessége csak tanúként van jelen ebben a folyamatban, és éppen úgy, ahogyan egy kiállítóteremben teszi, csupán szemlélődik.

Nem lesz tehát boldogabb az ember, ha megtekinti ezeket a festményeket. Mélyszántó és terhes gondolatokba

merülve távozik a kiállítótermekből, és lehet, hogy elfojt egy-két gúnyos mosolyt. Aztán pedig felejteni akar, nem ezeknek a képeknek az Európáját akarja látni – sem most, sem később, sem semmikor –, mert ezeknek a képeknek az Európájában csupán arra marad lehetősége, hogy felidézze a

múltat – szépségeivel és rútságaiival együtt –, konstatálja a szomorú jelent és tehetetlenül várja a jövőt.

SZAMOS MARIANN